Dominika Szklorz[1]

GŁOSKA [r] W LITERATURZE PRZEDMIOTU I PRAKTYCE

WSTĘP

Reranie jest jedną z najczęściej pojawiających się wad wymowy u dzieci. Jego przyczyn może być wiele, jednak sprawą najważniejszą jest podjęcie szybkich działań, gdy rodzic, opiekun czy nauczyciel zauważy niepokojące sygnały nieprawidłowej wymowy u dziecka.

Mowa to podstawowy sposób komunikacji. Gdy kanał ten zostaje zaburzony (np. przez nieprawidłową wymowę niektórych głosek), może wpłynąć to na całe przyszłe życie człowieka. Początkowo nie wiąże się to z większymi komplikacjami. Mowa dziecka, które np. sepleni, może bawić czy wydawać się urocza. Jednak z biegiem czasu utrwalona wada wymowy ma wpływ na wiele ważnych aspektów życia. Dwoma najważniejszymi obszarami są nauka oraz kontakty z rówieśnikami. Spada poczucie własnej wartości i motywacja do podejmowania próby kontaktu z innymi. W dalszej konsekwencji nieprawidłowa wymowa utrudnia dostęp do wymarzonego zawodu, który będzie wymagał chociażby nienagannej dykcji.

Pamiętajmy, że **im starsze dziecko, tym trudniej wyeliminować utrwalone nawyki.** Terapia wymaga wtedy jeszcze większego zaangażowania dziecka oraz całego środowiska, w którym dziecko się obraca. Często utrwalone nawyki są tak silne, że stają się niemożliwe do skorygowania.

Praca ta przeznaczona jest przede wszystkim dla początkujących logopedów, nauczycieli, ale także rodziców. Przedstawia krok po kroku przyczyny zaburzonej artykulacji głoski [r], różne możliwości jej nieprawidłowej artykulacji, a także sposoby i metody wywoływania tej głoski. Projekty wybranych ćwiczeń przygotowano tak, aby dziecko z zainteresowaniem i radością przystępowało do pracy logopedycznej. Kluczem do sukcesu pracy logopedy jest nawiązanie dobrego i przyjaznego kontaktu dzieckiem. Ćwiczenia motywujące do podjęcia prób prawidłowej artykulacji głoski [r] stają się dobrą zabawą, nie tracąc tym samym na skuteczności i przewidywanym efekcie.

[1] Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej.

Zachęcam wszystkich do zapoznania się głębiej z problemem rerania, które w praktyce logopedycznej niejednokrotnie okazuje się wadą najtrudniejszą do wyeliminowania u dziecka.

I. RERANIE (ROTACYZM) – OKREŚLENIE ZABURZENIA I PATOLOGIE Z NIM ZWIĄZANE

Przyczyny nieprawidłowej artykulacji głoski [r]

Pojawienie się głosek w wymowie jest kwestią indywidualną, jednak u większości dzieci głoska [r] pojawia się **już nawet między trzecim a piątym rokiem życia** (E. Skorek, *Reranie – profilaktyka, diagnoza, korekcja*, 2010, s. 25). Jednak rozwojowo głoska [r] powinna pojawić się **najpóźniej do szóstego roku życia.** Do tego czasu dziecko może tę głoskę **opuszczać** lub **zastępować** ją głoskami o zbliżonej, ale łatwiejszej artykulacji (np. [**j, l**]). Jednakże **deformacja dźwięku** przy próbie wymówienia głoski [r] (czyli artykulacja niezgodna z normą języka polskiego **bez względu na wiek**) powinna niepokoić, bowiem **jest wadą wymowy** i wymaga korekty możliwie jak najwcześniej, aby nie utrwalić nawyku bardzo trudnego później do skorygowania w mowie potocznej. Natomiast **zastępowanie głoski [r] łatwiejszą głoską [l] do czwartego roku życia jest jeszcze prawidłowością.** Jeżeli jednak dziecko skończyło już pięć lat i nadal nie potrafi wymówić głoski [r], należy rozpocząć terapię. Warto zaznaczyć, że **samo zjawisko rerania czy rotacyzmu** (czyli nieprawidłowej artykulacji głoski [r]) **określa się dopiero około szóstego roku życia.** Nie oznacza to jednak, że należy ignorować pojawiające się sygnały ostrzegawcze. Jeśli dziecko ma wyraźnie problemy np. z pionizacją języka, warto już wcześniej zadbać o ćwiczenia usprawniające aparat artykulacyjny. Zestawy ćwiczeń zostaną omówione w dalszej części opracowania.

Stadia rozwoju głoski [r] przedstawiają się następująco: brak głoski, następnie w kolejności [j – l – r], z czego nie muszą występować wszystkie te wymienione stadia (E. Skorek, *Reranie – profilaktyka, diagnoza, korekcja,* 2010, s. 28).

Głoska [r] fizjologicznie jest głoską najtrudniejszą do wymówienia dla dziecka z kilku przyczyn:

- w jej artykulacji występuje wibracja koniuszka języka (*apexu*);
- wibracja języka wymaga elastyczności i sprawności tego narządu mowy oraz szybkości i precyzyjności ruchów;

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

- podczas artykulacji występuje złożony układ języka – każda część zajmuje inne położenie,
- występuje krótki czas trwania zmieniających się artykulacji – [r] ma najmniejszy czas trwania artykulacji (iloczas) ze wszystkich głosek polskich

(E. Skorek, *Reranie – profilaktyka, diagnoza, korekcja*, 2010).

Głoska [r] należy zatem do grupy głosek **najpóźniej** pojawiających się w wymowie dziecka. Warto dodać jednak, że prawidłowe wykształcenie systemu fonetycznego powinno nastąpić jeszcze przed podjęciem nauki szkolnej.

Nieraz zauważa się już u gaworzących kilkumiesięcznych niemowląt pojawianie się dźwięków wibracyjnych podobnych do głoski [r], nie mają one jednak charakteru językowego. Powstają one przypadkowo i zanikają (E. Skorek, *Reranie – profilaktyka, diagnoza, korekcja,* 2010).

E. Skorek podaje kilka przyczyn nieprawidłowej artykulacji głoski [r]. Są to najczęściej:

1. **Nieprawidłowa budowa i funkcjonowanie języka** (np. przerost masy języka – makroglossia – język jest gruby, mięsisty, przez co niesprawny; mikroglosja – język zbyt mały);
2. **Brak pionizacji języka** – „dzięki szeregowi przekształceń anatomiczno-czynnościowych w obrębie jamy ustnej (proces ten polega na kształtowaniu się łuków zębowych i wyrostków zębodołowych, wysklepianiu się podniebienia, pogłębianiu się dna jamy ustnej, oddaleniu się żuchwy od szczęki górnej) dziecko zyskuje przestrzeń do poruszania językiem nie tylko w obszarze poziomym, ale i pionowym. To z kolei umożliwia palatynację języka, czyli przemieszczanie się końca języka w kierunku przedniej części podniebienia. Możliwość pionizacji języka zmienia odruch połykania niemowlęcy na dojrzały i warunkuje prawidłowy rozwój artykulacji. Proces pionizacji języka powinien zakończyć się najpóźniej około 3 roku życia. Opóźnienie pionizacji języka może być spowodowane zbyt długim podawaniem pokarmów płynnych przez smoczek lub obecnością w jamie ustnej dziecka gryzaków, smoczków, które utrudniają docieranie języka do podniebienia. Język, napotykając przeszkodę w postaci smoczka, chcąc nie chcąc musi przemieszczać się do przodu jamy ustnej. Gdy pojawiają się pierwsze zęby mleczne, to sygnał dla rodziców, aby coraz częściej wprowadzać w jadłospis dziecka pokarmy stałe, które zmuszają język do pracy i przygotowują go do precyzyjnych ruchów potrzebnych w prawidłowej artykulacji" (E. Skorek, *Oblicza wad wymowy,* 2001, s. 60, 61). To jednak

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

nie wszystko. Zbyt długie stosowanie smoczka prowadzi również do wad zgryzu, które także są przyczyną nieprawidłowej artykulacji.

3. **Wzmożone lub osłabione napięcie mięśniowe** – obniżenie napięcia mięśni, np. okołowargowych, może doprowadzić do opóźnionego rozwoju mowy u dziecka ze względu na niesprawne narządy artykulacyjne: język leży płasko na dnie jamy ustnej, wargi są niedomknięte, głoski [l], [sz], [ż], [cz], [dź], [r] są nieprawidłowo realizowane lub nie pojawiają się wcale (http://www.logopedia.warszawa.pl/).

Jedną z metod stosowanych u pacjentów zarówno z osłabionym, jak i wzmożonym napięciem mięśniowym jest ustno-twarzowa terapia regulacyjna (Uttr) według koncepcji R. Castillo-Moralesa.

4. **Niedostateczna sprawność ruchowa czubka języka** (por. J. Kania, *Szkice logopedyczne,* 2001);
5. **Skrócenie wędzidełka podjęzykowego** – ankyloglossia;

„Prawidłowo rozwinięte wędzidełko podjęzykowe pozwala na swobodne ruchy językiem w obrębie jamy ustnej i dotarcie nim w każde miejsce. Widoczne jest po uniesieniu końca języka do podniebienia górnego przy lekko rozwartych ustach. Przykrótkie wędzidełko podjęzykowe – ankyloglossia, jest dość częstą zmianą (wadą) anatomiczną. Częstotliwość jej występowania wynosi 1:2000 urodzeń i zdarza się, że występuje rodzinnie.

Niewłaściwa długość wędzidełka ogranicza ruchy całego języka i jego koniuszka, prowadzi do utrwalenia nieprawidłowego wzorca ssania, żucia i połykania; zaburza pozycję spoczynkową języka; przyczynia się do powstania licznych wad wymowy. Ankyloglossię można zauważyć zaraz po urodzeniu dziecka. Dzieci z całkowicie przyrośniętym językiem są poddawane krótkiemu zabiegowi już w kilka godzin po urodzeniu. Sam rodzic może zaobserwować pewne nieprawidłowości, kiedy poprosi dziecko o wysunięcie języka. Zauważy wówczas, że dziecko z trudem go wysuwa, nie może nim dotknąć nosa ani brody, a czubek ma kształt sercowaty. Im większe wcięcie znajduje się pośrodku czubka języka, tym bardziej skrócone jest wędzidełko" (B. Mackiewicz, *Znaczenie pionizacji końca języka dla poprawnej artykulacji głosek* [w:] red. B. Rocławski, *Opieka logopedyczna od poczęcia,* 1993).

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

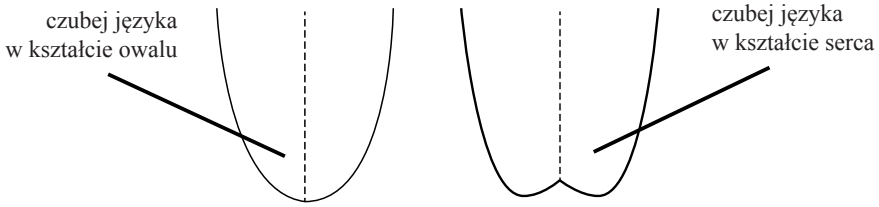

a) Prawidłowa budowa wędzidełka b) Skrócone wędzidełko podjęzykowe
(źródło: R. Skorek, *Reranie,* 2000, s. 32)

E. Skorek podaje zestaw ćwiczeń rozciągających wędzidełko podjęzykowe. Powinny one poprzedzić decyzję o dokonaniu zabiegu jego podcięcia. Są to głównie ćwiczenia języka w obrębie jamy ustnej oraz poza nią, np. oblizywanie językiem warg, podniebienia, szukanie językiem brody, noska, dotykanie naprzemienne czubkiem języka prawego i lewego kącika ust (E. Skorek, *Reranie – profilaktyka, diagnoza, korekcja,* 2010, s. 32). Inni specjaliści natomiast uważają, że **nie jest możliwe rozciągnięcie wędzidełka podjęzykowego,** a co najwyżej jego „rozćwiczenie":

„Ćwiczeniami oraz masażami wędzidełko językowe możemy „rozćwiczyć", poprawić jego sprawność ruchową, ale nie uzyskamy nimi wzorcowej wymowy, uzyskamy jej gorszą wersję" (Logopeda – Agnieszka Żytkiewicz – na podstawie informacji ze szkolenia *Dyslalia ankyloglosyjna – o krótkim wędzidełku języka, wadliwej wymowie i skutecznej terapii* – dr B. Ostapiuk, http://przedszkole352.szkolnastrona.pl/).

Pamiętajmy, że decyzję o podcięciu wędzidełka (zabieg frenotomii) zawsze podejmuje specjalista po konsultacji z logopedą. Warto zauważyć także, że samo podcięcie wędzidełka nie usprawnia języka, daje jednak możliwość ćwiczeń i pomaga uniknąć wielu innych konsekwencji – ograniczone ruchy języka spowodowane zbyt krótkim wędzidełkiem są nie tylko przyczyną anatomicznej wady wymowy, lecz także prowadzą do nieprawidłowego wzorca ssania, żucia i połykania, ponieważ uniemożliwiają pionizację języka (por. E.M. Skorek, *Oblicza wad wymowy*, 2001, s. 56).

6. **Anomalie podniebienia twardego** – tzw. podniebienie gotyckie, **podniebienie twarde jest wąskie i mocno wysklepione**. Dochodzi także do nieprawidłowego wyrzynania się zębów, a w rezultacie wady zgryzu. Podniebienie gotyckie utrudnia uniesienie języka do wałka dziąsłowego, powoduje powstanie nieprawidłowej szczeliny, przez którą w czasie artykulacji wydostaje się powietrze;

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

7. **Wady zgryzu** (zwłaszcza zgryz otwarty);
8. **Obniżony poziom słuchu, niedosłuch** – stwarza bariery komunikacyjne;
9. **Zaburzenia słuchu fonemowego i fonetycznego** – ten rodzaj słuchu, tzw. słuch mowny, pozwala na rozróżnianie elementów mowy. Słuch fonemowy (fonematyczny, fonologiczny) umożliwia rozróżnianie najmniejszych elementów składowych wyrazów (tzw. fonemów), np. głosek [j, l, r]. Słuch fonetyczny pozwala na rozróżnianie wymówienia tej samej głoski w różny sposób, np. [r] języczkowe odróżnimy od artykulacji [r] międzyzębowego. Zaburzenia obu rodzajów słuchu odpowiadają za powstawanie innych rodzajów rotacyzmu (por. E. Skorek, *Reranie – profilaktyka, diagnoza, korekcja,* 2010).

- Zaburzenie słuchu fonemowego może powodować pararotacyzm, czyli nieumiejętność rozróżniania, czy wymawiana jest głoska [l], czy głoska [r] –osoba, której dotyczy to zaburzenie, nie rozróżnia opozycji stopnia zbliżenia narządów mowy, czy język wibruje, czy nie. Pararotacyzm przejawia się zatem zastępowaniem jednej głoski inną.
- Zaburzenie słuchu fonetycznego powoduje z kolei deformowanie dźwięku [r] w postaci artykulacji np. bocznej, międzyzębowej, wargowej itd. (por. E. Skorek, *Reranie – profilaktyka, diagnoza, korekcja,* 2010, s. 33, 34).

10. **Czynniki środowiskowe,** m.in. nieprawidłowe wzorce wymawiania, nieprawidłowe postawy rodzicielskie. „Dzieci bardzo szybko dostosowują swoją mowę do otaczającego je środowiska. Właśnie dzięki temu w ciągu zaledwie kilku lat opanowują doskonale mowę. Jednak gdy w otoczeniu dziecka utrwalane są nieprawidłowe wzorce, ono również przyswaja sobie niezgodne z obowiązującą normą dźwięki mowy" (E. Skorek, *Reranie – profilaktyka, diagnoza, korekcja,* 2010, s. 40).

„Nawet jeśli budowa i funkcjonowanie aparatu artykulacyjnego są prawidłowe, na skutek przebywania w środowisku, gdzie osoby dorosłe same mają wadę wymowy czy spieszczają wypowiedzi u dziecka może także pojawić się wada wymowy" (A. Kożuchowska, *Wpływ wad budowy i zaburzeń funkcji w obrębie aparatu artykulacyjnego na powstawanie wad wymowy*, http://www.zs-jablonna-lacka.republika.pl/).

Na inny bardzo ważny czynnik środowiskowy zwróciła również uwagę E. Skorek:

„Nieprawidłowa artykulacja u dziecka może także powstać w następstwie zbyt wygórowanych ambicji, zwłaszcza matek. Zdarza się bowiem, że matki,

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

na przekór prawom rozwojowym, zbyt wcześnie żądają od dzieci nienagannej artykulacji. Często słyszane pouczenia typu „mów ładniej", „nie mów tak, tylko tak", „pokaż wszystkim, jak ty ładnie mówisz" itd. sprawiają, że dziecko szuka w jamie ustnej miejsc mogących wykonać niezbędną wibrację. W ten sposób wprawia w ruch np. policzki, tylną część języka (…). Powstaje wibracja, choć podobna do oczekiwanej, to jednak niezgodna z normą wymawianiową. Po pewnym czasie nieprawidłowy sposób wymowy [r] utrwala się i automatyzuje i może pozostać w wymowie dziecka już na zawsze" (E. Skorek, *Reranie – profilaktyka, diagnoza, korekcja,* 2010, s. 40).

H. Rodak mówi także o tym, że nieprawidłowa realizacja głoski [r] wynika z opóźnionego rozwoju mowy i umysłowego (H. Rodak, *Terapia dziecka z wadą wymowy,* 1999).

Przedstawienie patologii – zaburzenia w artykulacji głoski [r] – rodzaje rerania

Rotacyzm to jedna z najczęstszych wad wymowy u dzieci i dorosłych. Może przybrać jedną z trzech form:

1. **Mogirotacyzmu** – opuszczania dźwięku [r] po piątym, szóstym roku życia (całkowity lub częściowy) – w praktyce bardzo rzadko spotykanego.
2. **Pararotacyzmu** – zastępowania dźwięku [r] po piątym, szóstym roku życia innymi dźwiękami (substytucja), najczęściej: [l, j], rzadziej [d, n, w, ł] – zamiast *ryba* słyszymy *jiba* lub *lyba*. Problem ten najczęściej dotyczy dzieci (I. Michalak-Widera, *Rotacyzm u osób dorosłych – zagadnienia teoretyczne i praktyka logopedyczna,* „Forum Logopedyczne" 18/2010).
3. **Rerania właściwego** – deformacji, zniekształcenia brzmienia dźwięku [r], bez względu na wiek dziecka. Pojawia się dźwięk, który nie występuje w systemie fonetycznym języka polskiego. Mamy tutaj do czynienia z deformacją zarówno u dzieci, jak i dorosłych (podział za E. Skorek, *Oblicza wad wymowy,* 2001, s. 38, 39).

Prawidłowe [r] jest tworzone przez drgania koniuszka języka ustawionego naprzeciw tylnej powierzchni górnych siekaczy. Zdarza się, że **na skutek zmiany miejsca artykulacji drganie wytwarza się w innym miejscu jamy ustnej.** Wtedy mówimy o **reraniu właściwym**. E. Skorek wymienia trzynaście takich możliwości. Inni autorzy także sklasyfikowali rodzaje rerania, są to m.in.: I. Styczek (1981), H. Rodak (1992), J. Surowaniec (1992), G. Jastrzębowska (2003), Sołtys-Chmielowicz (2008). Ze względu na różnorodność nieprawidłowej artykulacji głoski [r] niektóre realizacje nie zostały jeszcze szczegółowo nazwane i omówione. Poniżej wymieniono takie, które najczęściej można spotkać w praktyce logopedycznej.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

- **Reranie języczkowe** (rotacyzm języczkowy, rotacyzm uwularny, r uwularne, r języczkowe, r francuskie) – zmienia się miejsce artykulacji z przedniojęzykowej dziąsłowej na języczkową. Języczek (zakończenie podniebienia miękkiego) drga, podczas gdy podniebienie miękkie unosi się i zamyka przejście do jamy nosowej. Język nie bierze udziału w artykulacji [r][2].
- **Reranie niepełne –** miejsce artykulacji jest prawidłowe, jednak czubek języka wykonuje tylko jedno uderzenie, niemożliwe jest wykonanie przedłużonej artykulacji o dwóch-trzech uderzeniach, dźwięk ma charakterystyczne, tępe brzmienie.
- **Reranie językowe boczne –** w trakcie artykulacji osoba wymawiająca nie jest w stanie przedłużyć drgań (wymawia [r] niepełne), przód języka artykułuje słabo i nieprecyzyjnie, a dalsze części przodu języka dołączają się po stronie prawej lub lewej. Strumień powietrza przeciska się między boczną krawędzią języka a górnymi dziąsłami. Powstały dźwięk przypomina głoskę [l] i jest nieprzyjemny.
- **Reranie boczne –** w tym przypadku dźwięk również jest nieprzyjemny, powietrze także przeciska się między boczną krawędzią języka a górnymi dziąsłami.
- **Reranie wargowe** – inaczej rotacyzm labialny, rotacyzm funkcjonalny, reranie labialne, reranie bilabialne (dwuwargowe), r furmańskie, r kuczerskie – rzadko spotykana postać rerania, przeniesienie wibracji na obie wargi (bilabialne, r furmańskie).

Podział na dwa odrębne rodzaje rerania – wargowe i wargowo-zębowe proponuje także E.M. Minczakiewicz (1997), natomiast I. Michalak-Widera wyróżnia dwie deformacje w obrębie rerania wargowego: **dwuwargowe** (bilabialne, furmańskie) – drganie obu warg podczas mówienia oraz **wargowo-zębowe**, czyli labiodentalne.

E. Skorek podaje ten podział jako dwa różne rodzaje rerania.

- **Reranie wargowo-zębowe –** charakterystyczne jest powstawanie dźwięku w wyniku wibracji zbliżonej do górnych siekaczy wargi dolnej albo zbliżonej do dolnych siekaczy wargi górnej (labiodentalne).
- **Rranie wargowo-językowe –** w trakcie wymowy drgania wytwarzane są między czubkiem języka a wargami[3].

[2] Normatywnie ten rodzaj rerania występuje w języku francuskim oraz niemieckim (I. Michalak-Widera, *Rotacyzm u osób dorosłych – zagadnienia teoretyczne i praktyka logopedyczna*, „Forum Logopedyczne" 18/2010).

[3] I. Michalak-Widera mówi o reraniu **międzyzębowym** (interdentalnym), które polega na drganiu czubka języka między górnymi i dolnymi siekaczami, a także o rzadkiej postaci rerania – drganiu języka o górną wargę (I. Michalak-Widera, *Rotacyzm u osób dorosłych – zagadnienia teoretyczne i praktyka logopedyczna,* „Forum Logopedyczne" 18/2010).

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

- **Reranie policzkowe, tzw. bukale** (za I. Michalak-Widera, *Rotacyzm u osób dorosłych – zagadnienia teoretyczne i praktyka logopedyczna,* „Forum Logopedyczne" 18/2010) – strumień powietrza zostaje skierowany w bok, powodując jednostronną lub obustronną wibrację policzka, drga również czubek lub krawędź języka, powstaje dźwięk o nieprzyjemnym brzmieniu.
- **Reranie podniebienne** (rotacyzm welarny, [r] welarne) – artykulacja polega na zbliżeniu do podniebienia miękkiego tylnej części języka, wibruje całe podniebienie miękkie, powstały dźwięk przypomina [y].
- **Reranie gardłowe** (grasejowanie, [r] faryngalne) **–** miejsce artykulacji przenosi się głęboko w dno jamy ustnej (bardziej niż w reraniu podniebiennym), wibracja powstaje między obsadą języka a tylną ściana gardła.
- **Reranie krtaniowe –** jest to wadliwa, krtaniowa artykulacja, polegająca na drganiu fałdów głosowych.
- **Reranie nosowe –** powstaje przy niedostatecznie zamkniętym przejściu do jamy nosowej (występuje najczęściej przy nosowej artykulacji także innych głosek).
- **Reranie hiperpoprawne (świszczące) –** nazywane także rotacyzmem stridensalnym, charakteryzuje się przesadnie wydłużoną artykulacją (do 5-6 wibracji), dźwięk ma sztuczne, nienaturalne brzmienie

(jeśli nie podano inaczej, podział za E. Skorek, *Reranie – profilaktyka, diagnoza, korekcja,* 2010, s. 43, 44).

W każdym z wymienionych miejsc można obserwować reranie wibracyjne i bezwibracyjne, a także dźwięczne i bezdźwięczne (A. Sołtys-Chmielowicz, *Zaburzenia artykulacji. Teoria i praktyka,* 2013, s. 116).

Przy określeniu rodzaju rerania należy zwrócić uwagę także na stopień nasilenia zaburzonej artykulacji. Określając stopień uporczywości, E. Skorek zwraca uwagę na dwa aspekty:

- czy zaburzenie pojawia się we wszystkich pozycjach wokalicznych, w każdym sąsiedztwie fonetycznym, a forma artykulacji jest zawsze taka sama (**reranie konsekwentne i niekonsekwentne),**
- czy zaburzenie pojawia się w każdej sytuacji komunikacyjnej – podczas swobodnej wypowiedzi, podczas wypowiedzi kontrolowanej **(reranie stałe i niestałe).**

(E. Skorek, *Reranie – profilaktyka, diagnoza, korekcja,* 2010, s. 45).

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

Możemy mieć zatem do czynienia z reraniem:

- **trwałym (uporczywym) – dziecko bez względu na sytuację,** w każdej pozycji wyrazu – nagłosie, śródgłosie i wygłosie – i we wszystkich możliwych sąsiedztwach fonetycznych, **zawsze opuszcza, deformuje lub zastępuje głoskę [r]** (konsekwentnie taką samą głoską, np. *lak* zamiast *rak*, *palasol* zamiast *parasol*, *sel* zamiast *ser*);
- **nietrwałym (nieuporczywym) – dziecko nie zawsze opuszcza, zastępuje lub deformuje głoskę [r]** (tylko w jednej lub dwóch pozycjach w wyrazie, w niektórych sąsiedztwach fonetycznych, tylko w niektórych sytuacjach komunikacyjnych), jednocześnie zauważamy pozycje lub sąsiedztwa fonetyczne, w których głoskę wypowiada poprawnie, i takie, w których zastępuje je innymi głoskami albo zauważamy brak konsekwencji w zastępowaniu głoski [r] jedną i tą samą głoską.

(E. Skorek, *Reranie – profilaktyka, diagnoza, korekcja*, 2010, s. 45, 46).

II. CHARAKTERYSTYKA GŁOSKI [R], METODY I SPOSOBY JEJ WYWOŁYWANIA

Głoska [r] jest:

- ustna,
- dźwięczna,
- przedniojęzykowo-dziąsłowa (apikalno-alweolarna),
- półotwarta,
- drżąca,
- twarda.

Oznacza to, że przy wymawianiu głoski [r] boki języka przylegają do wewnętrznej powierzchni górnych zębów i dziąseł, czubek języka uderza o górne dziąsła, za zębami. Masa języka przybiera układ płaski, a boki dotykają zębów trzonowych. Głoska [r] jest głoską ustną, zatem podniebienie miękkie w czasie jej artykulacji niezbyt silnie przylega do tylnej ściany jamy gardłowej. Wibracja polega na szybkim (od jedno-, dwu- lub trzykrotnym) uderzeniu czubka języka w wałek dziąsłowy. Podczas artykulacji wargi są lekko rozchylone. Głoska [r] jako głoska dźwięczna charakteryzuje się obecnością tonu krtaniowego wywołanego przez drgania wiązadeł głosowych. W początkowej fazie artykulacji struny głosowe są rozsunięte w bardzo małym stopniu, następnie pod wpływem wydychanego powietrza wibrują na całej długości. Dźwięczność [r] pojawia się zatem wcześniej niż wibracja języka (E. Skorek, *Reranie – profilaktyka, diagnoza, korekcja,* 2010, s. 16, 17).

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

Korekcja wadliwej artykulacji głoski [r] – faza wstępna

Najważniejsza w korekcji lub wywoływaniu głoski [r] jest **sprawność języka.** Przed podjęciem próby skorygowania wadliwej artykulacji głoski [r] należy wykonać **szereg ćwiczeń usprawniających narządy mowy** (szczególnie języka), przygotowujących do precyzyjnych ruchów potrzebnych w jej wymowie.

Iwona Michalak-Widera podaje szereg tego typu ćwiczeń.

Ćwiczenia języka:

- nagryzanie brzegów języka zębami (masowanie i rozciąganie języka),
- wysunięcie przedniej części języka między zęby i delikatne żucie go,
- przeciskanie języka przez maksymalnie zbliżone do siebie zęby,
- zabawa *Pokaż łopatę,*
- odklejanie językiem opłatka z podniebienia,
- zabawa w *Jedzie konik* – kląskanie językiem,
- zabawa w mlaskanie – odklejanie przyklejonego całą powierzchnią do podniebienia języka,
- zlizywanie z przedniej części podniebienia twardego przyklejonego czegoś słodkiego (czekolady, miodu),
- ssanie cukierka czubkiem języka,
- przytrzymywanie wargami paska papieru, następnie zdmuchiwanie go z ust,
- szybkie wypowiadanie głoski [l],
- szybkie i kilkukrotne wybrzmiewanie sylaby ly z językiem uderzającym o górną wargę,
- energiczne wybrzmiewanie:

  te, te, te,

  ty, ty, ty,

  de, de, de,

  dy, dy, dy,
- naśladowanie odgłosów:

  rybki – plum, plum,

  indyka – gul, gul,

  bociana – kle, kle,

  chodaków – klap, klap,

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

mycia – chlapu, chlapu,
jazdy konnej – patataj,

- śpiewanie melodii na sylabach: la, la, la, lo, lo, lo, le, le, le, lu, lu, lu, ly, ly, ly,
- coraz szybsze wypowiadanie zbitki wyrazowej la, lo, lu, le,
- szybkie, kilkukrotne powtarzanie:
  nalapatada,
  nolopotodo,
  nelepetede,
  nuluputudu,
  nylypytydy,
- coraz szybsze i wielokrotne wypowiadanie zbitki: bd,
- powtarzanie ze stopniowym przyspieszaniem:
  bda, bdo, bdu, bdy,
  pta, pto, pte, ptu, pty,
  bda – pta,
  bdo – pto,
  bde – pte,
  bdu – ptu,
  bdy – pty,
- przyspieszone, wielokrotne wybrzmiewanie:
  tedamwa,
  tat tedat,
  ente dente,
  lelum polelum,
  ble, bla,
  tla, tlo, tlu,
- unoszenie czubka języka do podniebienia podczas szerokiego otwierania jamy ustnej, a następnie szybkie i wielokrotne wymawianie przytępionych głosek [t, d] oraz zbitek spółgłoskowych td, tdn, a także zbitek sylabowych:
  teda – teda,
  tede – tede,
  tedo – tedo,

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

tedu – tedu,

tedy – tedy,

- recytacja rymowanki z [ţ] dziąsłowym:

Kto tutaj tak tupie?

To tato tutaj tak tupie.

Ach, tato tutaj tak tupie!

- unoszenie czubka języka do wałka dziąsłowego, wymawianie przedłużonego [d] z równoczesnymi energicznymi, poziomymi ruchami palcem po wewnętrznej powierzchni języka lub po wędzidełku podjęzyczkowym,
- uniesienie języka do wałka dziąsłowego, a następnie mocne dmuchnięcie na czubek języka, aż do pojawienia się tr,
- ułożenie wąskiego paska papieru na języku lub pod nim, a następnie wypowiadanie głoski [t], papier powinien się unosić, a zamiast [t] powinno się pojawić trrr,
- mocne akcentowanie [t] podczas wybrzmiewania zbitek tll, tll, tll, trl najpierw szeptem, a potem głośno,
- powtarzanie szeptem, a potem głośno:

la, la, la, trla,
lo, lo, lo, trlo,
lu, lu, lu, trlu,
le, le, le, trle,
ly, ly, ly, trly,
ly, ly, ly, trly,
li, li, li, trli,

- szeptem i głośne wypowiadanie trla, trlo, trle, trlu, trly,
- próby naśladowania odgłosów zaczynających się od szeptu:

śpiewu ptaków – tri li li,
gry na trąbce – tra ta ta, tru tu tu, tre te te,
zepsutego zamka karabinu – tr tr tr, dr dr dr,
warczenia psa – wrr, wrr, wrr,
ruszającego traktora – tur, tur, tur, tyr, tyr, tyr, tyr, pyr, pyr, pyr,
odlotu ptaków – fru, fru, fru,
ćwierkania wróbli – ćwir, ćwir,
zatrzymywania konia – pr, pr,
odgłosu świnki – chrum, chrum,
chrapania – chr, chr, chr,

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

dzwoniącego tramwaju – dryń, dryń,
chrupania – chrup, chrup,
szorowania – szuru, szuru,
zapalania światła – pstryk,
łamania gałęzi – trach, trach,

- częste żucie gumy,

Ćwiczenia warg:

- naśladowanie odgłosów:

zimna – brr, brr,
ruszającego motocykla – brum, brum,
parskania konia – prr, prr,

- energiczne pionowe poruszanie warg bokiem palca,
- parskanie wargami z językiem wysuniętym między nimi,
- pionowe ruchy palcami po wargach, naśladujące grę na gitarze (I. Michalak-Widera, *Miłe uszom dźwięki*, 2007, s. 37-41).
- wciąganie policzków – pyszczek zajączka,
- odciąganie na przemian kącików ust na boki przy zwarciu szczęki i warg,
- wymawianie samogłosek ustnych przy zwartych szczękach.

Ćwiczenia warg i języka znajdziemy w literaturze przedmiotu:

- I. Michalak-Widera, *Miłe uszom dźwięki, 2*007.
- E. Skorek, *Reranie – profilaktyka, diagnoza, korekcja,* 2010.
- I. Rutkowska-Błachowiak, *Gimnastyka buzi na wesoło*, 2008.
- A. Tońska-Mrowiec, *Językowe przygody i inne bajeczki logopedyczne*, 2013.

Ciekawe ćwiczenia kształtowania słuchu mownego, mówienia na wydechu, prawidłowego oddychania, usprawniania żuchwy i warg znajdziemy w pracy E. Skorek, *100 tekstów do ćwiczeń logopedycznych,* 2005.

Bardzo ważna jest **kolejność wykonywanych ćwiczeń.** Tam, gdzie to możliwe, wprowadzamy **elementy zabawy.** Pamiętajmy, że ćwiczenia nie muszą być nudne. Ćwiczenia **wykonujemy razem z dzieckiem,** prezentujemy **sposób wykonania** i **powtarzamy kilkakrotnie** każde ćwiczenie. Nie zapominajmy o ćwiczeniach **rozluźniających i oddechowych**, aby uniknąć nadmiernego napięcia mięśniowego. Ćwiczenia nie powinny być zbyt długie – **lepiej**

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

ćwiczyć krócej, a częściej (5, 10 minut dziennie wystarczy). Najlepiej ćwiczenia **wykonywać przed lustrem.**

Gdyby okazało się, że dziecko ma problemy ze słuchem fonemowo-fonetycznym, **korekcję [r] prowadzimy dopiero po ćwiczeniach usprawniających słuch fonemowo-fonetyczny.**

Omówienie wybranych metod i sposobów wywoływania głoski [r]

Po etapie przygotowawczym, wstępnym, usprawniającym narządy artykulacyjne i słuch, **możemy przejść do wywoływania prawidłowo brzmiącego [r].**

Najczęściej wykorzystuje się **metodę przekształcania** prawidłowo brzmiącego dźwięku pomocniczego (wyjściowego), który odpowiednio wzmacnia się i przedłuża (zwaną także metodą przekształceń artykulacyjnych, metodą modyfikacji fonetycznej lub metodą wyprowadzającą – por. H. Rodak, *Uczymy się poprawnie mówić r*, 1994, s. 5). Takie metody nazywane są metodami fonetycznymi (substytucyjnymi).

Gdy metodę tę uzupełniamy zewnętrzną interwencją logopedy (np. przytrzymaniem brody, uciskiem języka), mamy do czynienia z metodą fonetyczno-mechaniczną (E. Skorek, *Reranie – profilaktyka, diagnoza, korekcja,* 2010, s. 65).

Metody przedstawione poniżej oparto na pracach E. Skorek, *Reranie – profilaktyka, diagnoza, korekcja* oraz H. Rodak, *Uczymy się poprawnie mówić głoskę r*. Inni badacze podejmujący tę tematykę to także: A. Kowalska (1973), D. Antos, G. Demel, I. Styczek (1978, 1981), J.T. Kania (1982), G. Demel (1994).

Dźwiękami wyjściowymi do głoski [r] mogą być:

[d] dziąsłowe [ḍ]	bda	ed
teda	deda	dd
tede	tdn	l, le
tdt		[ž]

(E. Skorek, *Reranie – profilaktyka, diagnoza, korekcja*, 2010, s. 65).

Ważne jest to, aby **dźwięki pomocnicze były prawidłowo wymawiane**, nie mogą być zniekształcone. Ta metoda sprawdza się także u osób z dobrym słuchem oraz z dobrą sprawnością artykulacyjną.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

Nie daje ona natomiast efektów u osób niedosłyszących, upośledzonych umysłowo oraz dysartrycznych (por. H. Rodak, *Uczymy się poprawnie mówić głoskę r*, 1994).

1. **Przekształcenie [r] z dziąsłowego [d]:** język luźny, uniesiony wysoko i napięty w tylnej części. Głoska [d] dziąsłowa musi być tworzona lekko i delikatnie, aby można ją było przekształcić. H. Rodak proponuje, aby zamiast wydawać polecenie dziecku: „Powiedź d", odwołać się do jego wyobraźni: „Wyobraź sobie, że chcesz powiedzieć d". Wtedy osiągniemy pożądany efekt. Pomocne może okazać się także nucenie melodyjek za pomocą dźwięku [d] (H. Rodak, *Uczymy się poprawnie mówić r*, 1994, s. 5). Po spełnieniu tych warunków pamiętamy także o szerokim otwarciu ust oraz silnym wydechu, który ma na celu wprawienie w wibrację czubka języka i doprowadzenie do wytworzenia [r].
2. **Wymawiamy lekko i delikatnie sylaby [te – de],** przy czym podczas wymowy głoski [ḍ] czubek języka powinien stykać się z dziąsłami, samogłoski należy tworzyć cicho i krótko. Język stale szeroki i rozluźniony (H. Rodak, *Uczymy się poprawnie mówić r,* 1994, s. 6).
3. **W czasie tworzenia pomocniczego dźwięku [l]** szybko poruszamy palcem wskazującym pod czubkiem języka dziecka, język musi być rozluźniony, policzki przyciśnięte.
4. **W czasie przedłużania dźwięku pomocniczego [ž]** opuszczamy energicznie szczękę dolną.
5. **Podczas wymawiania dźwięku [ž] potrącamy wędzidełko podjęzykowe.**

„Skorygowanego [r] <u>nie wymawiamy w izolacji,</u> lecz łączymy go z głoskami zwartymi bezdźwięcznymi, to jest: [pḍa, tḍa, kḍa]. Następnie wymawiamy wyrazy: [pḍanie], [tḍava], [kḍova]. Następnie utrwalamy [r] w sylabach i wyrazach, w których występuje ono po kolejnych spółgłoskach [p, b, d, t, g, k, χ, m, f, v, ś, ź, s, z, š, ž]" (H. Rodak, *Uczymy się poprawnie mówić r*, 1994, s. 5, 6).

Inne metody to:

1. **Wymawianie połączenia [teḍa]** najpierw wolno, a potem coraz szybciej. [E] powinno być wymawiane krótko i delikatnie, natomiast [a] z naciskiem i przedłużeniem. Powinniśmy otrzymać sylabę [tra] z [r] zbliżonym do prawidłowej artykulacji. Ważna jest również intencja wprawienia w wibrację czubka języka.
2. **Powtarzanie w szybkim tempie połączenia [tḍt – tḍt] oraz [ḍtḍ – ḍtḍ]**, przy czym dźwięk [t] tworzony jest energicznie i z ekspresją, a [ḍ]

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

– bardzo delikatnie. Podobnie możemy wymawiać [bḍa], [bḍo], [bḍu] z możliwie najkrótszym [ḍ].

3. **W połączeniu [ḍeḍa]** [e] wymawiamy krótko i bez ekspresji, natomiast [a] długo i z przyciskiem. Następnie utrwalamy [r] w sylabach [dra, dro, dru, dra, dry], a potem w wyrazach.
4. **W miejscu, gdzie powinna być głoska [r], wstawiamy podwójne [ḍḍ],** wymawiając np.: [bḍḍat], [pḍḍanie], [tḍḍava] itd. (H. Rodak, *Uczymy się poprawnie mówić r*, 1994, s. 6).

Kolejne metody omówiono w pracach wyżej wymienionych autorów.

Po uzyskaniu dźwięku [r] przystępujemy do **utrwalania i automatyzacji** głoski.

Warto również przeprowadzić **ćwiczenia na opozycję** głoski [r] do głosek [l] oraz [j] w połączeniach wyrazów np. *lalka – radar, Jola – Robert* itd.

III. PROJEKTY WYBRANYCH ĆWICZEŃ

Żeby pięknie mówić głoskę [r], potrzebna jest gimnastyka buzi i języka. Twój język musi być sprawny i wyćwiczony tak jak inne twoje mięśnie. Pamiętaj, żeby osiągnąć sukces, ćwicz przynajmniej 10 minut dziennie. To bardzo ważne. Powodzenia!

GIMNASTYKA PANA JĘZYKA

Pan Język bardzo lubi się gimnastykować. Poćwiczysz razem z nim?

Wykonuj wszystkie ćwiczenia razem z Panem Językiem.

Pan Język zaczyna od rozgrzewki:

- unieś język do góry i na dół kilka razy, dotykając górnej i dolnej wargi,
- policz po kolei językiem wszystkie ząbki górne i dolne,
- pomaluj językiem swoje podniebienie, tak jak malarz maluje sufit,
- językiem „pomaluj" policzki – najpierw prawy policzek, a potem lewy,
- uśmiechnij się szeroko, podnieś górną wargę tak wysoko, żeby pokazać górne ząbki,
- opuść dolną wargę i pokaż dolne zęby,
- wespnij się razem z Panem Języczkiem w górę – szeroko otwórz buzię, opuść dolną szczękę i dotykaj na przemian górnej wargi i górnych zębów,

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

- dotykaj naprzemiennie górnych i dolnych ząbków,
- policz wszystkie swoje ząbki, rozpoczynając od góry,
- uśmiechnij się szeroko, a potem zrób dzióbek,
- twoja buzia to balonik, napełnij ją powietrzem tak mocno, jak potrafisz, przesuń powietrze z prawego policzka do lewego i odwrotnie, powoli wypuść powietrze z balonika,
- zajączek szuka przyjaciela, wciągnij policzki do środka i zrób pyszczek jak zajączek.

Posłuchaj wierszyka i wykonuj to, co zwinny języczek.

Zwinne języczki
Pięknie ćwiczą gimnastyczki,
Podziwiają je języczki.
Zwinna chcę być tak jak one,
Chcą być pięknie wyszkolone.
Języczki – wędrowniczki
Naśladują gimnastyczki.
W górę, na dół, w lewo, w prawo,
Ćwiczę wszystkie szybko, żwawo.
Jeśli język zwinny masz,
To ćwicz dalej, radę dasz.
Język rusza się na boki,
Raz jest wąski, raz szeroki.
Skłony będą trenowały,
Duży średni oraz mały.
W górę, na dół, w lewo, w prawo,
Ćwiczę wszystkie szybko, żwawo.
Jeśli język zwinny masz,
To ćwicz dalej, radę dasz.
Język rusza się na boki,
Raz jest wąski, raz szeroki.

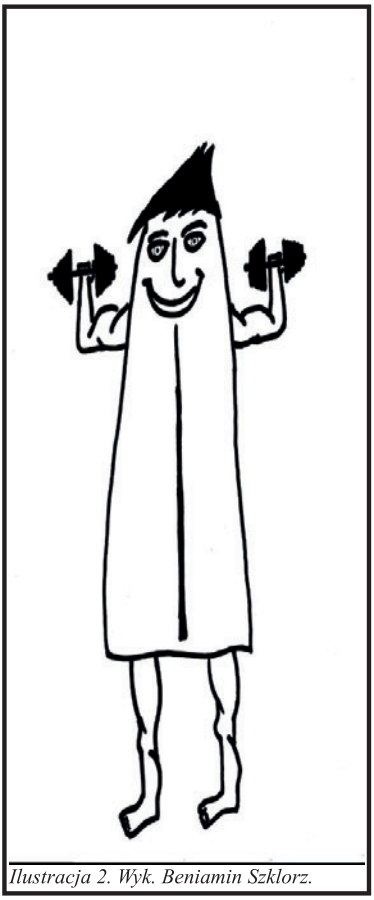

Ilustracja 2. Wyk. Beniamin Szklorz.

(E. Skorek, *100 tekstów do ćwiczeń logopedycznych,* 2005, s. 84).

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

Śniadanie Puchatka

Kubuś Puchatek obudził się rano i ziewnął (*ziewamy*). Jego brzuszek był pusty, więc wyruszył do lasu na poszukiwanie miodu.

Szedł wyboistą ścieżką (*dotykamy czubkiem języka każdego ząbka na górze i na dole*), rozglądał się na prawo, na lewo (*czubek języka do prawego, lewego kącika ust*). Spojrzał w górę (*językiem dotykamy górnej wargi)* i zobaczył dziuplę, z której wypływał miód.

Kubuś wspiął się więc na drzewo (*język unosi się na górną wargę*), sięgnął łapką do dziupli i wyjął ją oblepioną miodem. Oblizał ją dokładnie (*wysuwamy język z buzi i poruszamy nim do góry i na dół, naśladując oblizywanie ręki*).

Gdy Kubuś Puchatek poczuł, że jego brzuszek jest już pełen, zszedł z drzewa (*język dotyka brody*) i ruszył w drogę powrotną. Szedł tą samą wyboista dróżką (*dotykamy czubkiem języka do każdego ząbka na górze i na dole*). Doszedł do swego domku bardzo zmęczony *(wysuwamy język na brodę i dyszymy*).

Położył się do łóżeczka i szybko zasnął (*chrapiemy*).

(I. Rutkowska-Błachowiak, *Gimnastyka buzi na wesoło,* 2008, s. 25).

Oto kilka zwierzątek, postaraj się porozmawiać z nimi w ich języku.

Rybka Renata mówi :	***Indyk Izydor mówi:***	***Bocian Robert mówi:***
PLUM, PLUM	**GUL, GUL**	**KLE, KLE**
PLUM, PLUM	**GUL, GUL,**	**KLE, KLE,**
PLUM, PLUM	**GUL, GUL**	**KLE, KLE**

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

Znalazłeś się z bałwankiem na krze lodowej.
Pokaż, jak ci zimno:
BRRRRR, BRRRRRR, BRRRRRRR
BRRRRRR
BRRRRR

Ilustracja 3.Wwyk. Daria Lapczyk.

Twoja rajdówka właśnie rusza z mety – naśladuj jej odgłos.

WRR WRR WRRRRRRR WRRRRRRR
WRR WRRRRRR WRRRRRR WRR
WRRRRR WRRRRR WRRRRRR

Odwiedziłeś dzisiaj konika Romka. Razem wybraliście się na przejażdżkę. Pokaż, jak zatrzymać konia, żebyś mógł go nakarmić.

Palcem wskazuj szereg, który właśnie wymawiasz.

PRRRR PRRRRR PRRRRR PRRRRRRRR
PRRRRRR PRRRRRR PRRRRRRRRRR
PRRRRRR PRRRRR PRRRRRRRRRR

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

Powtórz kilka razy sylaby. Gdy uda ci się to zrobić poprawnie, dorysuj kropki na piłce Konrada.

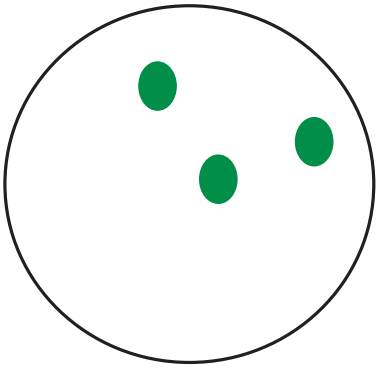

te, te, te,
ty, ty, ty,
de, de, de,
dy, dy, dy

Posłuchaj bajeczki i zagraj razem z Rysiem na trąbce:

Trąbki Rysia

Rysio cztery trąbki ma i na każdej pięknie gra. Na pierwszej gra: **tra, tra, tra.** Na drugiej gra: **tru, tru, tra.** Na trzeciej gra: **tre, tre, tra.** Na czwartej gra: **try, try, tra**. Rysio brata Jurka ma, razem z bratem gromko gra: **tra, tre, tra, tra, tru, tra, tre, tro, tra, tra, try, tra.** Rysio cztery siostry ma, każda sama pięknie gra. Marta gra: **tru, tro, tra,** Renia gra: **tre, try, tra,** Irka gra: **try, tro, tra,** Krysia gra: **tru, tre, tra.** Gdy rodzeństwo razem gra, słychać gromkie: **tram-tarara trem-tarara trym-tarara trum-tarara trom-tarara**

(autor nieustalony, pobrano ze strony, http://pglukowa.szkolnastrona.pl/index.php?p=m&idg=zt,82,87).

Zaśpiewaj kołysankę swojej ulubionej maskotce.
Rób to tak długo, aż utulisz ją do snu.

LA LA LA LE LE LE
LO LO LO LU LU LU
LY LY LY

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

Powtórz kilka razy zdanie LATEM LUBIĘ LODY. Za każdym razem, gdy uda ci się wypowiedzieć je poprawnie, dorysuj jedną gałkę na rożku z lodami. Pokoloruj gałki różnymi kolorami.

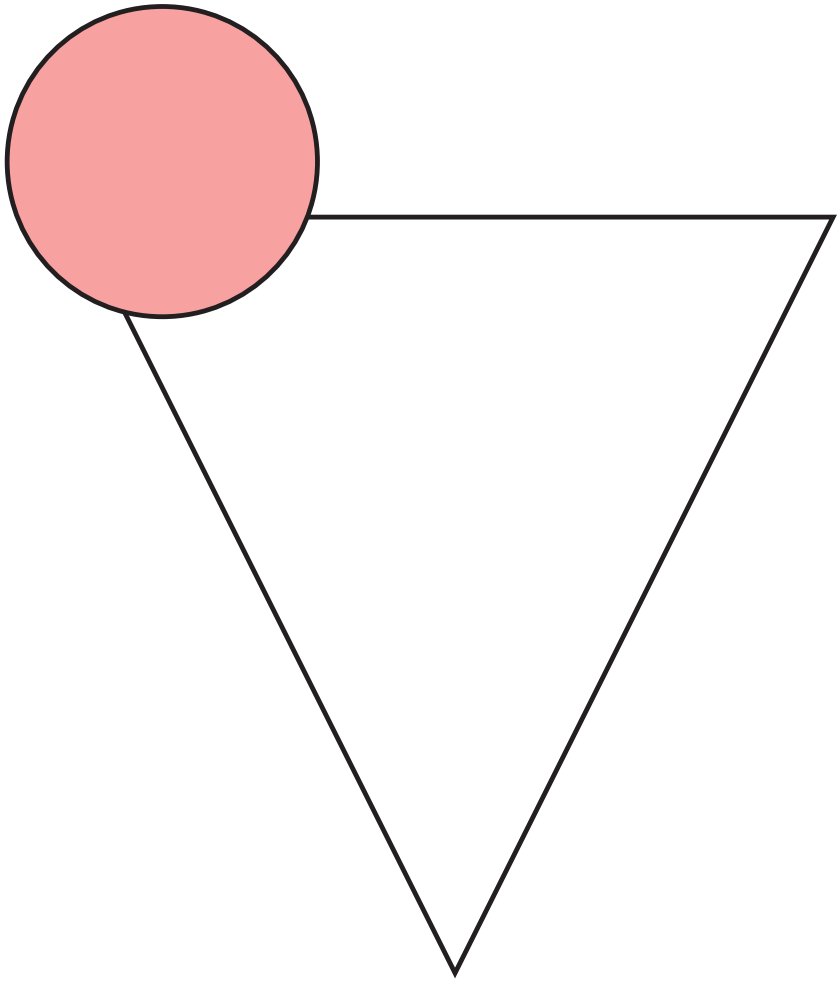

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

Oto wąż Franek. Pokoloruj go, powtarzając: pr, br, tr, dr, kr, gr, wr, fr, mr, chr, śr, źr. Spróbuj wymyślić wyrazy rozpoczynające się od tych głosek, np.: źrebak, mrówka.

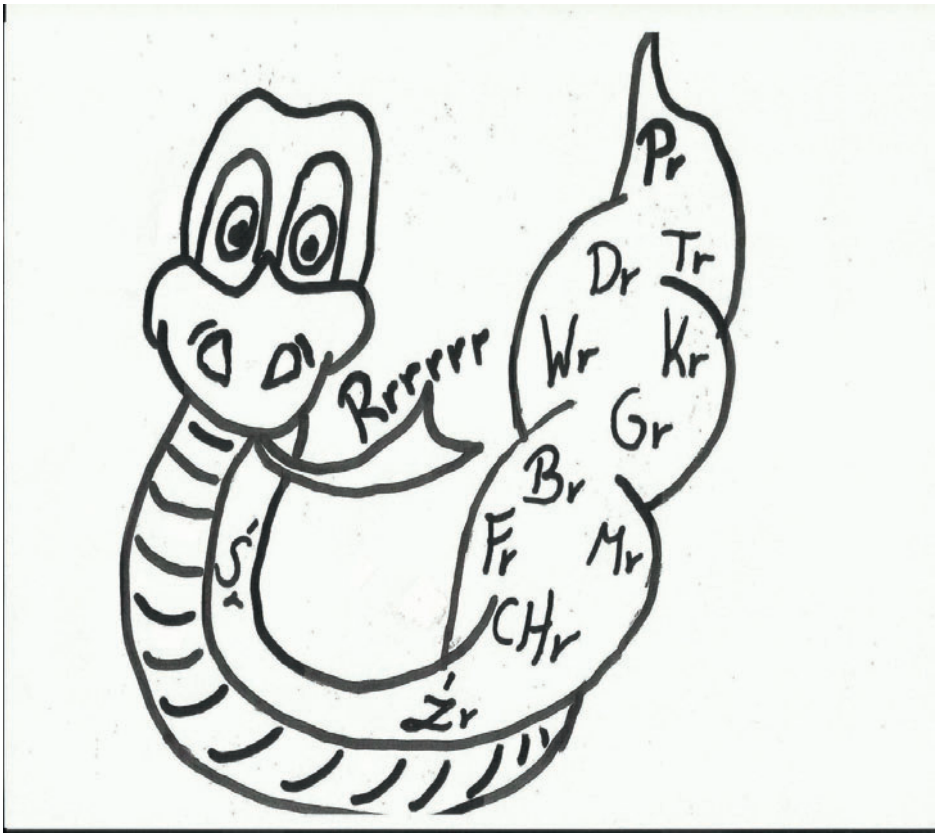

Ilustracja 6. Wyk. Janusz Szklorz.

.....

.....

.....

.....

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

Pomóż Karolowi pomalować płot. Powtarzaj zapisane sylaby i pokoloruj wszystkie sztachetki. Kiedy już skończysz pracę, powtórz wszystkie sylaby jeszcze raz.

pra, bra, tra, dra, kra, gra, wra, fra, mra, chra

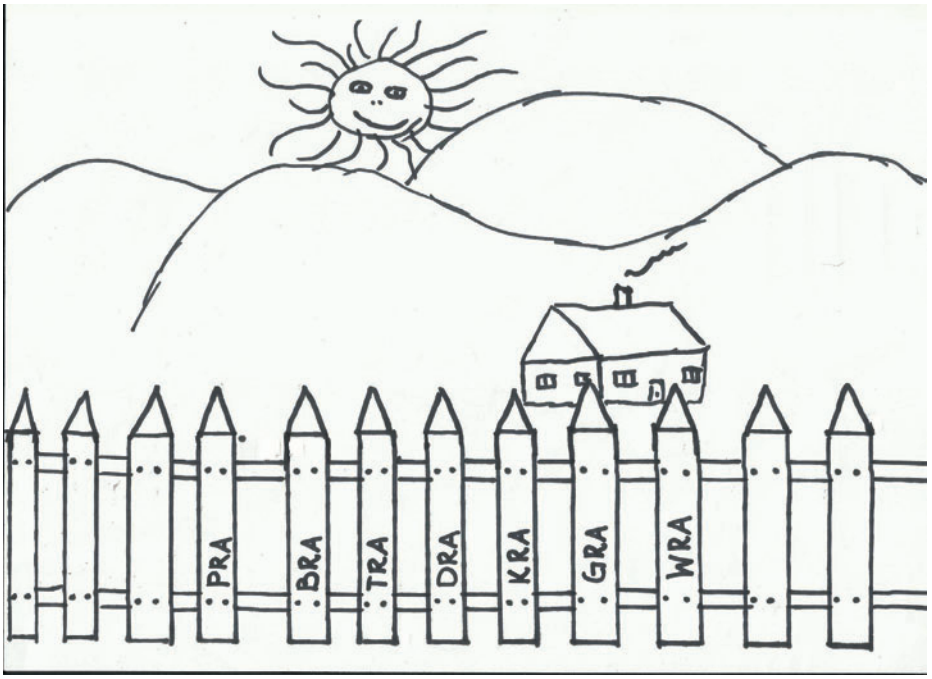

Ilustracja 7. Wyk. Janusz Szklorz.

Popatrz na ilustrację i uzupełnij zdania.

Ilustracja 8. Wyk. Daria Lapczyk.

Na drewnianym stole mama postawiła imbryk z …..... Filiżanka była bardzo …..... Z czerwonego czajniczka unosiła się ….....

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

Połącz pary wyrazów, które się rymują.

drabina	kran	opatrunek	posterunek	tran	potrawa
purpurowy	***korona***		cytryna	wyprawa	
		aktorski			
morski		***papierowy***	***wrona***		

Wymyśl kilka innych rymowanek z głoską [r]. Przeczytaj wierszyk. Podkreśl te dni tygodnia, w których usłyszysz głoskę [r]. Który dzień tygodnia ty lubisz najbardziej?

Jakie nazwy dni tygodnia znamy?
Czy wszystkie nazwy dni pamiętamy?
Jeśli ktoś lubi takie zadania,
niech się zabiera do wyliczania.
Powietrza dużo buzią nabiera i
na wydechu niech dni wymienia:
poniedziałek, wtorek, środa, czwartek, piątek, sobota, niedziela.

(E. Skorek, *100 tekstów do ćwiczeń logopedycznych,* 2005, s. 46).

Opisz wygląd chłopca i dziewczynki. Uzupełnij zdania.

Ilustracja 9. www.dibujalia.com, kolor. Daria Lapczyk.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

Dziewczynka ubrana jest w (jaką) …..... sukienkę oraz nosi (co?) ..... we włosach. Chłopiec ma (jakie?) …..... włosy, a dziewczynka (jakie?) …..

- Nadaj imiona dzieciom tak, aby wystąpiła w nich głoska [r].

Dziewczynka ma na imię …..

Chłopiec ma na imię …..

Ułóż krótką historyjkę o chłopczyku i dziewczynce, wktórej wykorzystasz słowa: *trampki, prowadzi, rodzeństwo, rodzice, kręta droga.*

Zakreśl wszystkie **trójkąty i prostokąty.** Prostokąty pokoloruj na CZERWONO, a trójkąty na POMARAŃCZOWO. Czego jest więcej – TRÓJKĄTÓW czy PROSTOKĄTÓW?

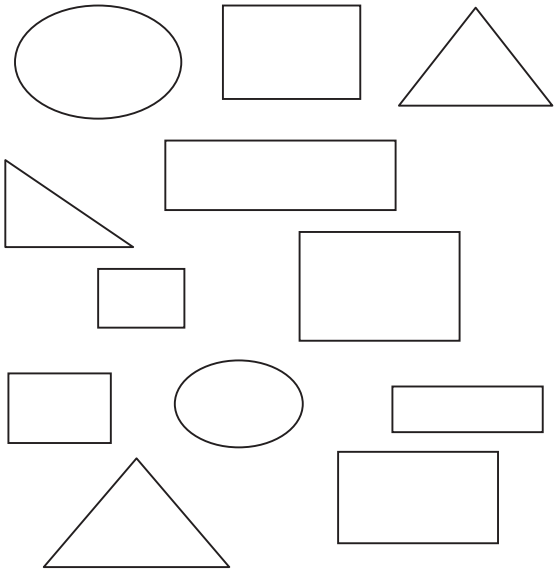

Ilustracja 10. Wyk. własne

Nieuważny Patryk nie zdążył zanotować całych zdań. Dokończ je za niego. Pamiętaj, aby w wyrazach wystąpiła głoska [r].

Robert kupił .....
Grażynka najbardziej lubi .....
W oknie .....
Moja babcia .....

wrotki, pralinki, wiszą frędzle, pruje koronkę

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

Wstaw w wolne miejsce głoskę [r] i przeczytaj powstałe wyrazy. ***Pomogą ci pytania:***

a) Na czym zasiada król?
Król zasiada na T ...ONIE.
b) Gdzie Frania lubi spacerować ze swoim psem?
Frania lubi spacerować ze swoim psem po PA … KU.
c) Do czego Bronek chowa swoje trampki po treningu?
Bronek po treningu chowa swoje trampki do WO … KA.
d) Który piękny kwiat ma kolce?
Kolce ma ...ÓŻA.
e) Jakim pojazdem wujek Franek orze pole?
Wujek Franek orze pole T...AKTO...EM.

W wykreślance ukryto 12 wyrazów z głoską [r].
Wyrazy z [r] na początku pokoloruj na czerwono, wyrazy z [r] w środku na szaro, a wyrazy z [r] na końcu – na pomarańczowo. Wpisz je w odpowiednią kolumnę.
Powodzenia!

P	Y	R	E	I	R	A	K	I	E	T	A
R	W	O	O	S	E	R	N	I	K	Z	W
A	U	B	T	E	L	E	W	I	Z	O	R
N	D	O	S	G	J	L	Z	X	C	V	B
I	A	T	O	L	A	K	I	E	R	F	M
E	S	G	H	J	K	L	Z	X	C	V	A
H	P	O	D	R	Ę	C	Z	N	I	K	T
K	U	V	N	B	N	M	Q	W	E	R	E
O	T	Y	E	U	I	K	E	L	N	E	R
L	R	Ó	Z	G	A	S	D	F	G	H	A
O	L	Z	I	X	C	V	B	N	M	M	C
R	C	U	K	B	W	R	O	T	K	I	W

Plansza 1

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

WYRAZY Z [r] NA POCZĄTKU WYRAZY Z [r] W ŚRODKU

WYRAZY Z [r] NA KOŃCU

……

……

……

……

……

……

……

……

……

……

……

……

……

……

……

……

Gra typu logopedyczne statki – ***na planszy ukryto HASŁO. Spróbuj trafić w literki ukryte na polach, aby je odgadnąć. Jeśli trafisz na pole -zagadkę, odpowiedź na pytanie lub pięknie powtórz wierszyk, aby grać dalej. Potem możesz zagrać z nauczycielem, koleżanką lub kolegą i dowolnie zmieniać zagadki i hasła. Miłej zabawy!***

PLANSZA DLA UCZNIA

	A	B	C	D	E	F
1						
2						
3						
4						
5						

Plansza 2

PLANSZA Z ZAGADKAMI

	A	**B**	**C**	**D**	**E**	**F**
1	ZADANIE 4	W	ZADANIE 11	Y	G	ZADANIE 15
2	ZADANIE 1	R	ZADANIE 14	ZADANIE 16	A	ZADANIE 18
3	Ł	STRZELAJ DALEJ	ZADANIE 5	ZADANIE 3	ZADANIE 8	ZADANIE 17
4	ZADANIE 6	ZADANIE 2	ZADANIE 21	ZADANIE 7	E	ZADANIE 20
5	ZADANIE 9	ZADANIE 12	STRZELAJ DALEJ	Ś	ZADANIE 13	ZADANIE 19

Plansza 3

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

Polecenia do gry:

1. Wysuń kilka razy język w kształcie rulonika.
2. Powtórz rymowankę: „Król Karol kupił królowej Karolinie korale koloru koralowego" *(popularna rymowanka ludowa)*.
3. Co to za zwierzę: „Choć się zielonej trawy naje, to jednak białe mleko daje"? (krowa) (G. Demel, *Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola,* 1996, s. 77).
4. Pokaż, jak parska koń *(prr, prr, prrrr)*.
5. **Powtórz wierszyk: „**Szara kurka ucieka z podwórka. Boi się bardzo groźnego Burka. Bo groźny Burek nie lubi kurek, gdy widzi kurki, to ostrzy pazurki" *(autor nieznany)*.
6. Najlepszym lekarzem złamanego ołówka jest... *(temperówka*) (G. Demel, *Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola,* 1996, s. 77).
7. Jak nazywa się lekarz leczący zwierzęta? *(weterynarz*).
8. Pokaż, jak warczy groźny pies *(wrrrrr)*.
9. Wymień trzy kolory z głoską **[r]** *(czerwony, pomarańczowy, różowy, czarny)*.
10. Wymień trzy imiona z głoską **[r]** *(Rober, Marek, Konrad, Karolina, Patrycja)*.
11. Co lubisz jeść? Wymień 3 potrawy z głoską **[r]** *(frytki, barszcz, racuchy, pomidorowa)*.
12. Policz, ile głosek **[r]** słyszysz w wyrazie **rabarbar**.
13. Weź kawałek papieru lub piórko i jak najdłużej dmuchaj, utrzymując je w powietrzu.
14. Mama robi zakupy. Jakie warzywa i owoce z głoską **[r]** włoży do koszyka? Wymień 5 przykładów *(buraki, cytrynę, pomidor, kalafior, por, brokuł, gruszkę itd.)*.
15. Wisi w łazience. Wycierasz nim ręce *(ręcznik)* (G. Demel, *Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola,* 1996, s. 77).
16. Rudą kitą się chlubi, orzeszki bardzo lubi *(wiewiórka)* (G. Demel, *Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola,* 1996, s. 78).
17. Pośpiewaj z wróbelkiem na swoją ulubioną melodię – *ćwir, ćwir, ćwir, ćwir.*
18. Kto kontroluje bilety w pociągu? (*konduktor, kontroler)*.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

19. Zrób kilka śmiesznych min.
20. Wrona robi.... *KRA KRA KRA.*
21. Powtórz zdanie: *Weronika prędko pruje we wtorek rowerem do pracy.*

Trójkątna bajka

Była raz sobie skała
bardzo dziwna, TRÓJKĄTNA,
stał na tej skale pałac,
bardzo dziwny, TRÓJKĄTNY.
W pałacu tym na tronie
bardzo dziwnym, TRÓJKĄTNYM,
zasiadał król w koronie
bardzo dziwnej, TRÓJKĄTNEJ,
i patrzył z okna wieży
bardzo dziwnej, TRÓJKĄTNEJ,
na dzielnych swych rycerzy
bardzo dziwnych, TRÓJKĄTNYCH.

(D. Wawiłow, *Trójkątna bajka*, fragmenty)

a) Wymień, co w bajce było TRÓJKĄTNE?

trójkątna …..

trójkątny …..

trójkątny …..

trójkątny …..

trójkątna …..

trójkątni …..

b) Narysuj jedną z tych rzeczy.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

Może sam napiszesz bajkę o KWADRATOWYM KRÓLESTWIE?

Wytnij wyrazy. Połącz je w zdania.

Piotrek gra na perkusji. Kelner serwuje gorące potrawy. Marysia uciera ciasto cytrynowe. Landrynki i dropsy to ulubione cukierki Ambrożego. W garnku paruje zupa pomidorowa. Kangur Bartek skacze radośnie. Rozbitek zbudował drewnianą tratwę. W cyrku krążyły grube, groźne lamparty. Czerwona róża rośnie na równej rabatce.

PIOTREK	***GORĄCE***	***DREWNIANĄ***
KELNER	***GRA***	***CUKIERKI***
MARYSIA	***SERWUJE***	***PERKUSJI***
TO	***NA***	***RADOŚNIE***
BARTEK	***CYTRYNOWE***	***CIASTO***
W GARNKU	***ZBUDOWAŁ***	***ROŚNIE***
W CYRKU	***UCIERA***	***POTRAWY***
ROZBITEK	***AMROŻEGO***	***RÓŻA***
SKACZE	***GRUBE***	***ZUPA***
KRĄŻYŁY	***DROPSY***	***NA***
PARUJE	***GROŹNE***	***POMIDOROWA***
I	***TRATWĘ***	***RÓWNEJ***
KANGUR	***ULUBIONE***	***RABATCE***
LANDRYNKI	***LAMPARTY***	***CZERWONA***

Przeczytaj zdania lub ich posłuchaj i powtórz je. Za każdą udaną próbę dostaniesz jeden „+”. Zbierz ich przynajmniej 10, a na pewno otrzymasz nagrodę niespodziankę.

1. Raczek Roland robi różne rękodzieła raczkowymi rękami.
2. Rudy Norbert, robiąc przewrotki, raz za razem rozmawia z rozrabiakami.
3. Trolejbusem trąbiąc strasznie, motorniczy zaraz trzaśnie.
4. Traktor turkocze trąc motorem o trotuar.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

Posłuchaj wierszyków i odpowiedź na pytania:

1. Uhu ha, uhu ha
mroźną zimę mamy.
Nasze ręce mocno zmarzły,
więc na nie dmuchamy.

(E. Skorek, *100 tekstów do ćwiczeń logopedycznych,* 2005, s. 22)

a) Co marznie podczas zimy?
b) Jak dzieci dmuchały na ręce?

2. Za parkanem wśród kur na podwórku kroczył kruk w purpurowym kapturku,
raptem strasznie zakrakał i zrobiła się draka,
bo mu kura ukradła robaka.

(M. Strzałkowska, *Zbzikowane wierszyki łamiące języki*, 2002).

a) W jakim kapturku kroczył kruk?
b) Co kura ukradła krukowi?
c) Jak zakrakał kruk?

3. Stała krowa na pastwisku.
Bardzo grzeczna, czarno-biała.
Trawy dużo miała w pysku
i dokładnie przeżuwała.
I przesuwa szczękę w prawo,
w lewo, w górę oraz w dół.
Żuje trawę niezbyt żwawo,
już przeżuła trawy pół.

(E. Skorek, *100 tekstów do ćwiczeń logopedycznych,* 2005).

a) Jak krowa przeżuwała trawę?
b) Jaki kolor miała krowa?
c) W którą stronę krowa przesuwała szczękę?

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

Połącz wyrażenia z ilustracją.

biedroneczka w kropeczki
kolorowa papuga ara
jaszczurka salamandra
baranek Bary
trzy gruszki
prędki ogier

Ilustracje 11, 12. Wyk. Daria Lapczyk.

www. digart.pl, kolor. Daria Lapczyk

www.mamydzieci.pl,

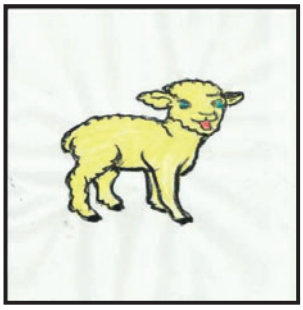

kolor. Daria Lapczyk

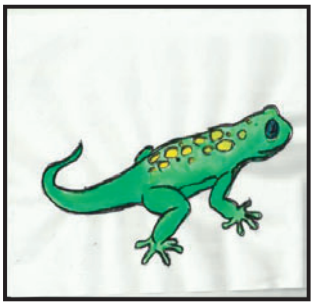

www.rodzinny-krakow.pl, kolor. Daria Lapczyk
www.kolorowankidowydruku.eu, kolor. Daria Lapczyk

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

W łazience...

Popatrz na ilustrację i znajdź wszystkie wymienione przedmioty. Powtórz te, w których usłyszałeś głoskę [r].

lustro, szafka, ręcznik, prysznic, pralka, kran, umywalka, toaleta, skarpety, kurki

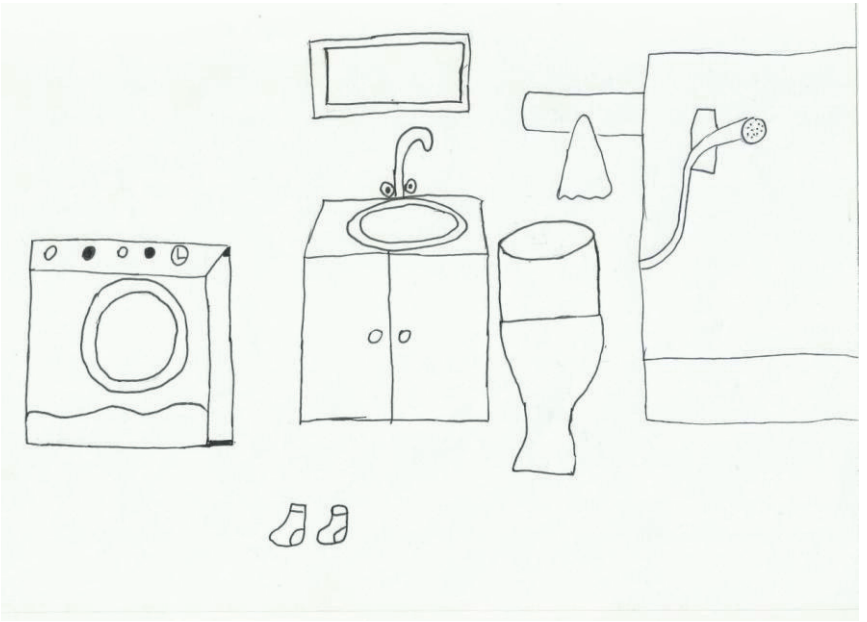

Ilustracja 17. Wyk. Aleksandra Kusy.

Może masz w łazience coś, czego nie ma na tej ilustracji. Dorysuj to i pokoloruj całą łazienkę.

Na podstawie ilustracji dokończ zdania:

1. Na podłodze leżą brudne ….....
2. Nad umywalką wisi ….....
3. Ubrania pierzemy w ….....

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

Zgadnij, jak nazywają się te przedmioty. Uzupełnij zdania.

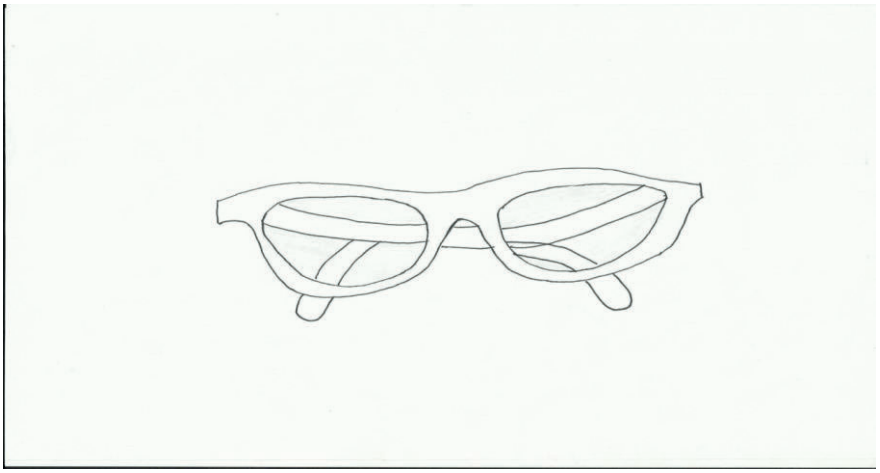

Ilustracja 18. Wyk. Aleksandra Kusy.

Ilustracja 19. Wyk. Aleksandra Kusy.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

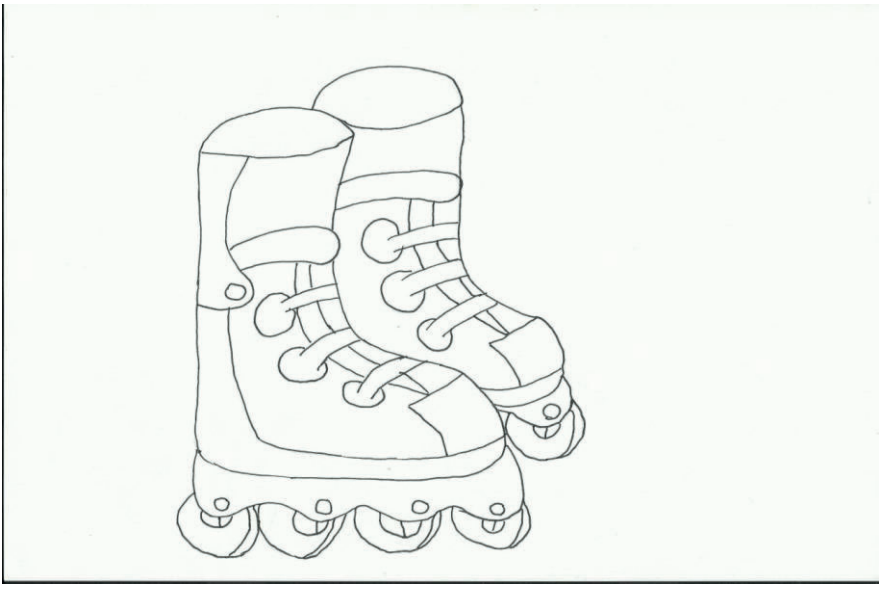

Ilustracja 20. Wyk. Aleksandra Kusy.

Ilustracja 21. Wyk. Aleksandra Kusy.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

Ilustracja 22. Wyk. Aleksandra Kusy.

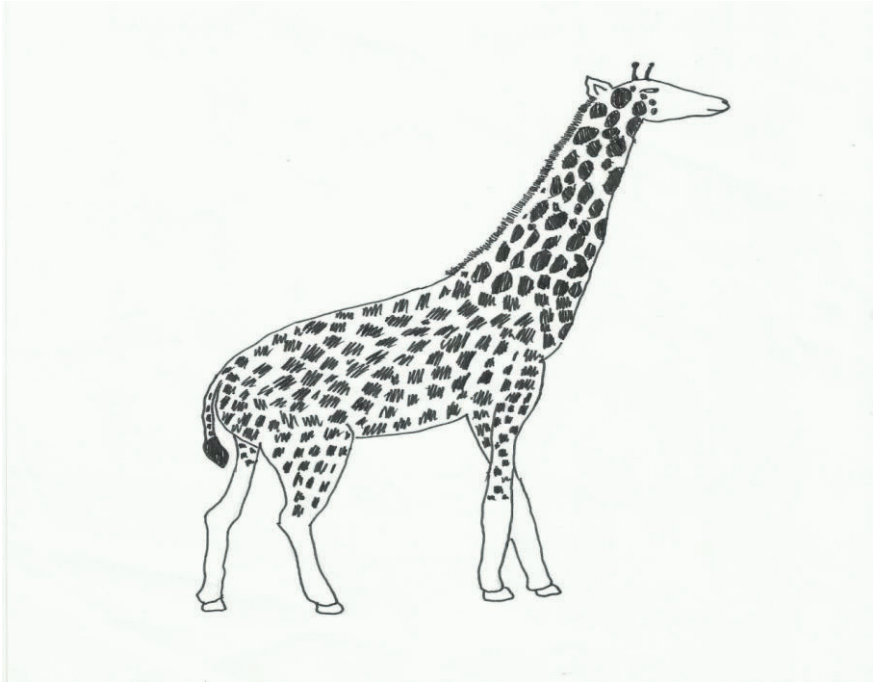

Ilustracja 23. Wyk. Aleksandra Kusy.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

Buty, rolki i wrotki wiążemy na …..
Na rolkach możemy jeździć po …..
..... możemy spotkać w ZOO.
…..... pozwalają nam lepiej widzieć.
Kiedy pada deszcz, zabieramy ze sobą …..

Wśród zawodów na ilustracji znajdź te z głoską [r]. Wytnij karty i dopasuj opis do zawodu. Kim ty chciałbyś zostać w przyszłości?

ARCHEOLOG

Ilustracja 24. Wyk. Magdalena Rodenko.

DRWAL

Ilustracja 25. Wyk. Magdalena Rodenko.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

KUCHARZ

Ilustracja 26. Wyk. Magdalena Rodenko.

NAUCZYCIELKA

Ilustracja 27. Wyk. Magdalena Rodenko.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

PILOT

Ilustracja 28. Wyk. Magdalena Rodenko.

PIŁKARZ

Ilustracja 29. Wyk. Magdalena Rodenko.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

PIOSENKARKA

Ilustracja 30. Wyk. Magdalena Rodenko.

STRAŻAK

Ilustracja 31. Wyk. Magdalena Rodenko.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

TANCERZ I TANCERKA

Ilustracja 32. Wyk. Magdalena Rodenko.

ARTYSTA MALARZ

Ilustracja 33. Wyk. Magdalena Rodenko.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

W starych ruinach odkrywa skarby.
Na płótnie arcydzieła farbami maluje.
W rumbie na parkiecie razem wirują.
Drwa siekierą na wióry rąbie.
Samolot i helikopter sprawnie steruje.
Pożar mu nie straszny, gasi ogień wężem strażackim.
W rytm muzyki do mikrofonu sopranem śpiewa.
Kredą na tablicy kreśli proste zdania.
Zdrową zupę z warzyw chochlą w garze miesza.
Na treningu różne rzuty do bramki wykonuje.

Rozsypanka wyrazowa – wytnij i połącz sylaby.

RA	**CU**	**CHY**	**RA**	**DIO**	**MO**	**NI**	**TOR**
KO	**PAR**	**KA**	**DRU**	**KAR**	**KA**	**PO**	**RA**
WO	**REK**	**KO**	**REK**	**DRA**	**BI**	**NA**	**TRA**
SA	**MO**	**TOR**	**KAN**	**TOR**	**RA**	**DAR**	**RA**
BAR	**BAR**	**TRO**	**LEJ**	**BUS**	**PIE**	**KAR**	**NIA**

racuchy, radio, monitor, koparka, drukarka, pora, worek, korek, drabina, trasa, motor, kantor, radar, rabarbar, trolejbus, piekarnia

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

Połącz sylaby i odczytaj słowa:

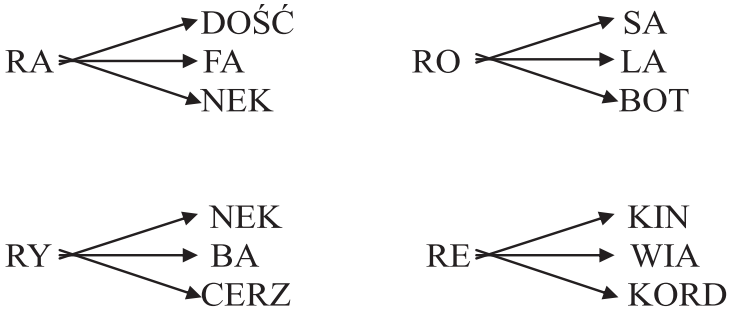

Ułóż zdania z każdym wyrazem.

Gra typu Piotruś

Wytnij karty, naklej je na kolorową tekturkę. Dobierz parami te same zwierzęta– nazwij je. Zagrajcie wspólnie z nauczycielem lub kolegą w logopedycznego Piotrusia. Podczas gry nazywaj wszystkie zwierzęta. Jedna karta pozostanie bez pary.

Które zwierzęta żyją w Polsce, a które można spotkać tylko w ZOO? Posegreguj zwierzęta w dwie kategorie.

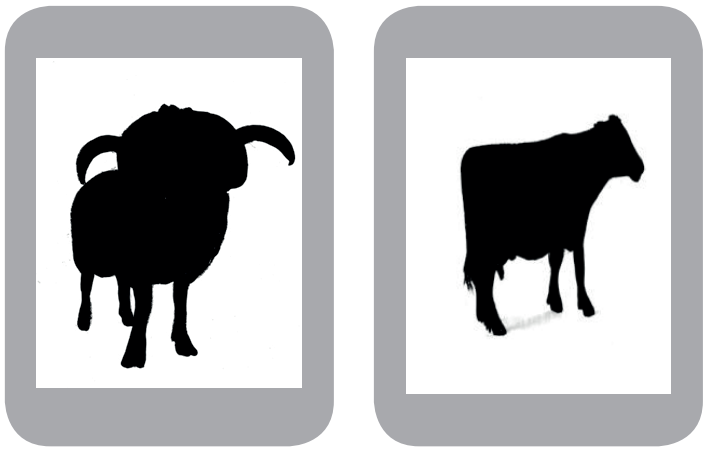

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

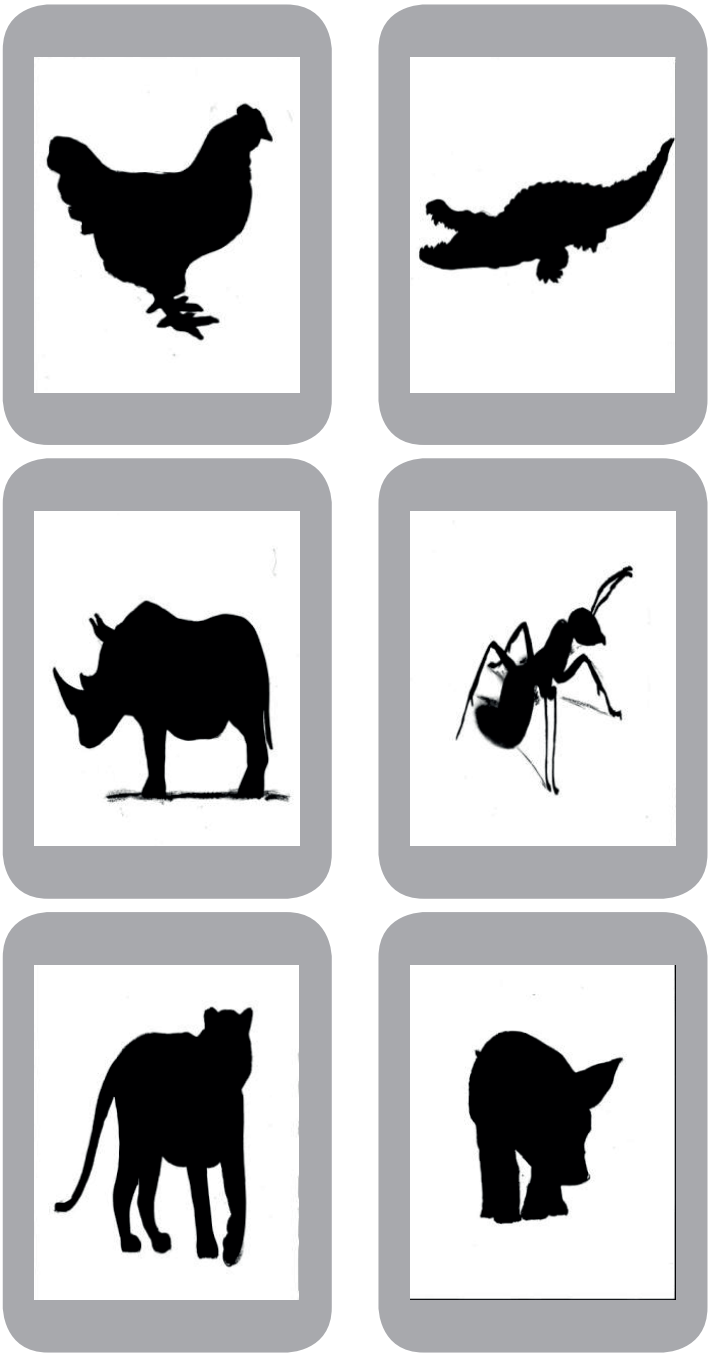

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

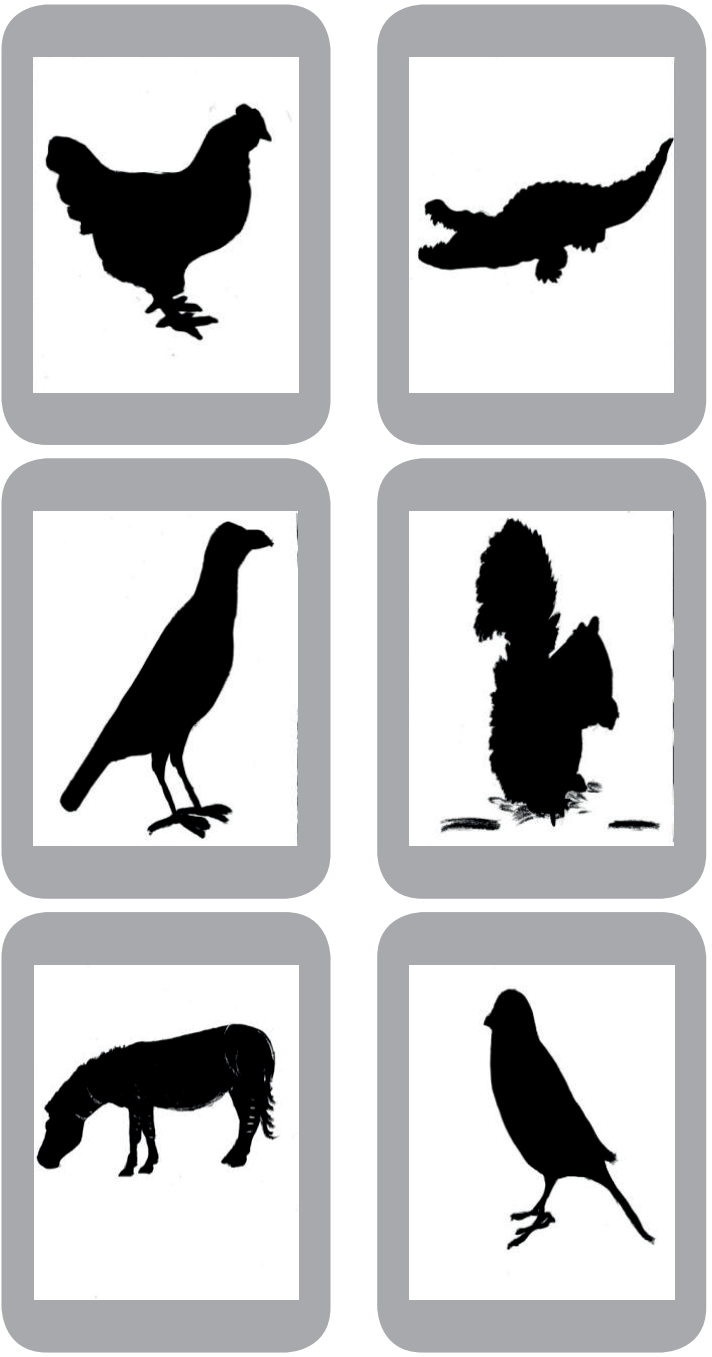

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

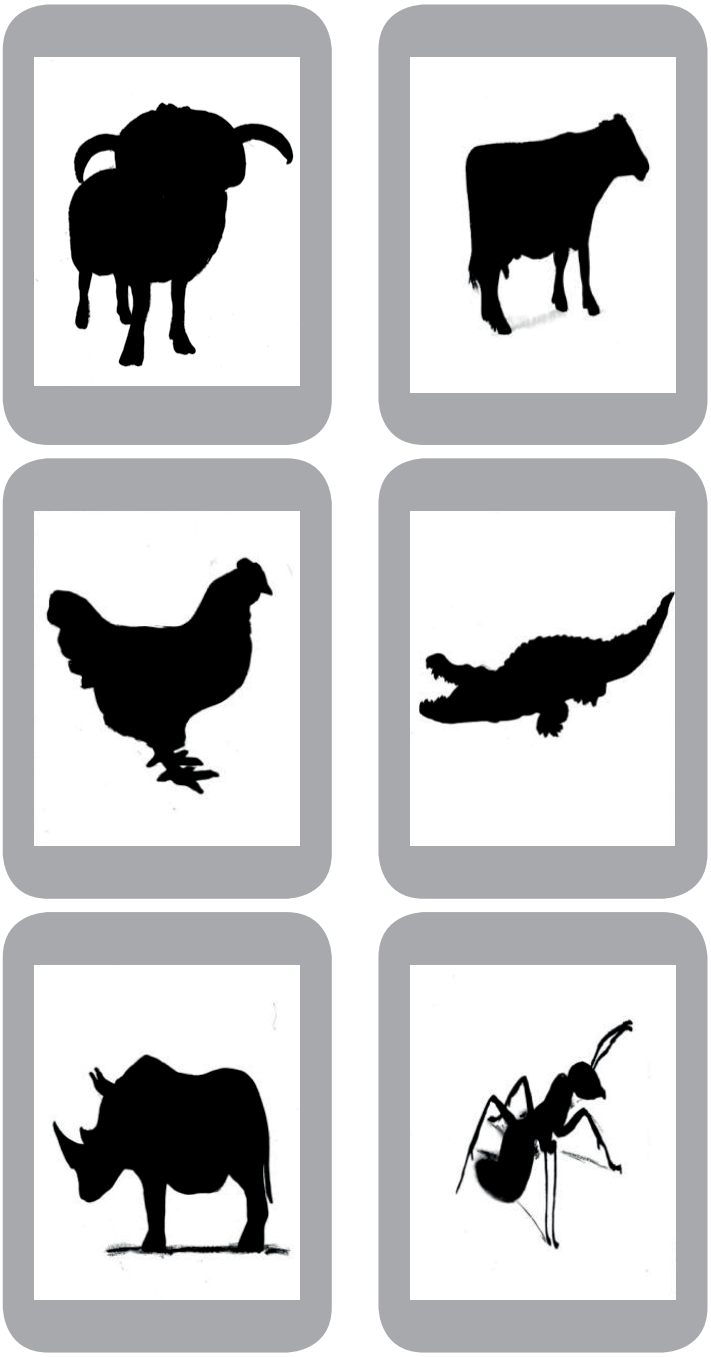

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

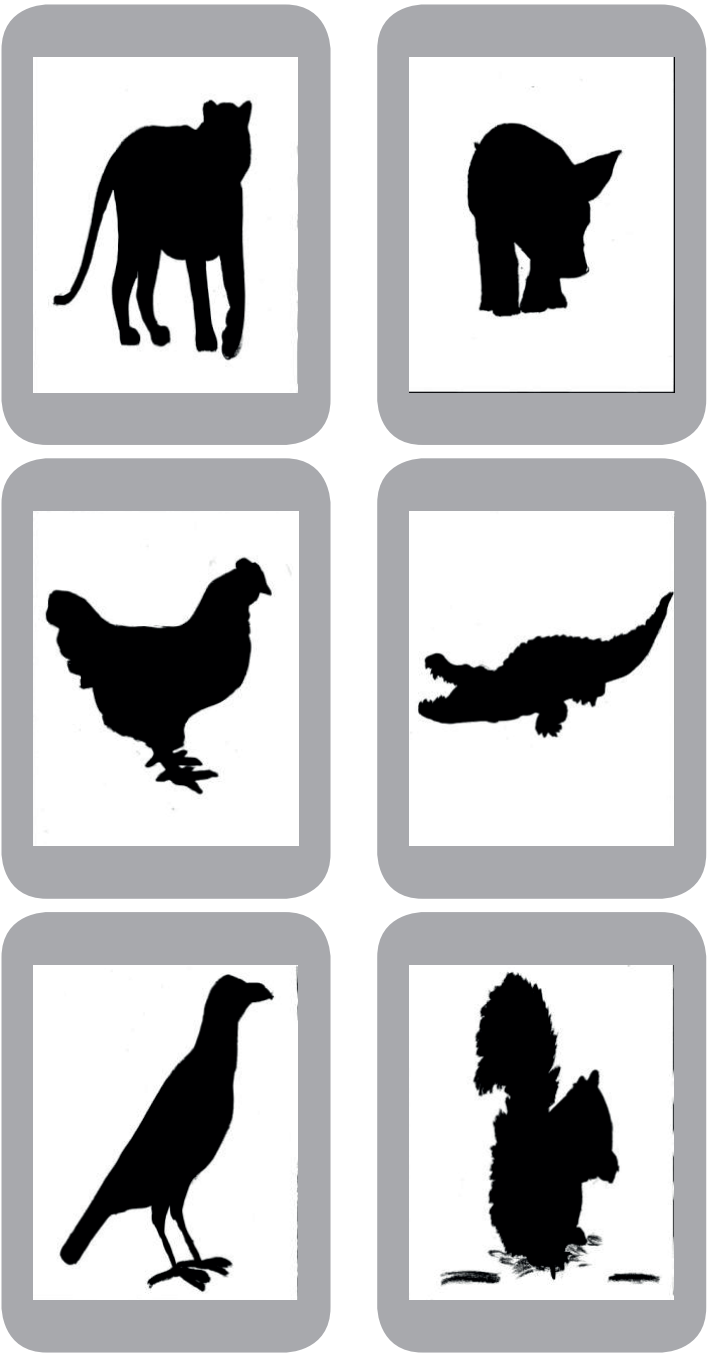

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

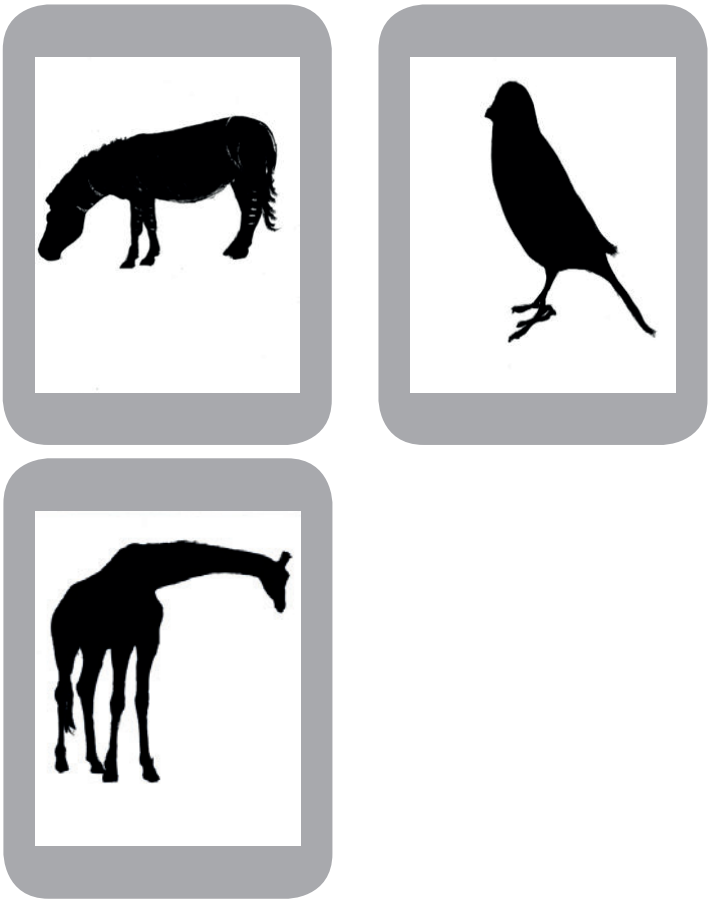

Ilustracje 34-59. Wyk. Daria Lapczyk.

ZEBRA
WRÓBELEK
WRONA
MRÓWKA
TYGRYS
NOSOROŻEC
BARAN

WRONA
MRÓWKA
KURA
KROKODYL
KROWA
PROSIĘ

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

PODSUMOWANIE

Uzyskanie prawidłowej artykulacji głoski [r] wymaga czasu, cierpliwości i wieu nakładów pracy. Zachęcam jednak do podejmowania tego wysiłku. Prawidłowa wymowa u dziecka jest niezwykle ważna na każdym etapie rozwoju i nauki. Niniejsza praca ma na celu ogólne przybliżenie zjawiska rerania, które obecnie jest coraz częstsze u dzieci. Przedstawione metody i sposoby mogą stać się postawą do pracy z dzieckiem z zaburzoną artykulacją głoski [r]. Pracę oparto na wiedzy i doświadczeniu wielu autorytetów w dziedzinie logopedii. Zacytowana literatura przedmiotu z pewnością poszerzy i uzupełni tematykę rerania.

Różnorodne ćwiczenia zawarte w pracy mają służyć wywoływaniu, **a co najważniejsze – utrwalaniu i automatyzacji głoski [r].** Samo uzyskanie prawidłowo brzmiącego dźwięku to dopiero początek. O wiele ważniejszym i niejednokrotnie trudniejszym zadaniem jest zautomatyzowanie głoski w mowie spontanicznej. Obrazy oraz ilustracje wykorzystane w ćwiczeniach można dowolnie modyfikować, stwarzając okazję do twórczej pracy dziecka, rozwijając jednocześnie różne jego umiejętności.

Pragnę także podziękować osobom, które włożyły swój wysiłek w powstanie tej pracy, autorom rysunków i ilustracji: mężowi Januszowi, siostrze Darii, a także Magdalenie Rodenko i Aleksandrze Kusy.

BIBLIOGRAFIA

1. Antos D., Demel G., Styczek I., *Jak usuwać seplenienie i inne wady wymowy,* Warszawa 1980.
2. Demel G., *Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola,* Warszawa 1996.
3. Jastrzębowska G., *Dyslalia [w:] Logopedia – pytania i odpowiedzi. Podręcznik akademicki, tom II Zaburzenia komunikacji językowej u dzieci i osób dorosłych*, Opole 2003.
4. Kania J., *Szkice logopedyczne,* Warszawa 1982.
5. Kania J., *Szkice logopedyczne,* Lublin 2001.
6. Kowalska A., Podstawowe metody korekcji wad artykulacyjnych w zaburzeniach mowy u dzieci [w:] red. Gałkowski T., Wybrane zagadnienia z defektologii, t. 2, Warszawa 1973.
7. Mackiewicz B., *Znaczenie pionizacji końca języka dla poprawnej artykulacji głosek* [w:] red. Rocławski B., *Opieka logopedyczna od poczęcia,* Gdańsk 1993.
8. Michalak-Widera I., *Miłe uszom dźwięki*, Katowice 2007.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

9. Michalak-Widera I., *Rotacyzm u osób dorosłych – zagadnienia teoretyczne i praktyka logopedyczna,* „Forum Logopedyczne" 18/2010, Katowice 2010.
10. Minczakiewicz E.M., Mowa – rozwój – zaburzenia – terapia, Kraków 1997.
11. Rodak H., *Terapia dziecka z wadą wymowy,* Kraków 1999.
12. Rodak H., *Uczymy się poprawnie mówić r. Poradnik logopedyczny z ćwiczeniami*, Warszawa 1998.
13. Rutkowska-Błachowiak I., *Gimnastyka buzi na wesoło*, Poznań 2008.
14. Skorek E., *Oblicza wad wymowy,* Warszawa 2001.
15. Skorek E., *Reranie – profilaktyka, diagnoza, korekcja*, Kraków 2010.
16. Skorek E., *100 tekstów do ćwiczeń logopedycznych,* Gdańsk 2008.
17. Sołtys-Chmielowicz A., *Zaburzenia artykulacji. Teoria i praktyka,* Kraków 2013.
18. Styczek I., *Logopedia*, Warszawa 1981.
19. Surowaniec J., *Słownik terminów logopedycznych,* Kraków 1992.
20. Tońska-Mrowiec A., *Języczkowe przygody i inne bajeczki logopedyczne*, Gdańsk 2013.
21. Wawiłow D., *Trójkątna bajka.*
22. http://www.logopedia.warszawa.pl.
23. http://przedszkole352.szkolnastrona.pl/.
24. http://www.zs-jablonna-lacka.republika.pl/.
25. http://pglukowa.szkolnastrona.pl/index.php?p=m&idg=zt,82,87.
26. http://www.digart.pl/
27. http://www.dibujalia.com/
28. http://www.mamydzieci.pl
29. http://www.kolorowankidowydruku.eu
30. http://www.rodzinny-krakow.pl

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

Załącznik 1.

Logotomy, wyrazy, zdania do ćwiczeń głoski [r] w kolejności wykonywania

(za G. Demel, *Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola,*1996)

1. TRA, TRO, TRE, TRU, TRY,
DRA, DRO, DRE, DRU, DRY,
ATRA, ATRO, ATRE, ATRU, ATRY,
OTRA, OTRO, OTRE, OTRU, OTRY,
ETRA, ETRE, ETRU, ETRY,
UTRA, UTRO, UTRU, UTRY,

2. YTRA, YTRO, YTRE, YTRY,
ADRA, ADRO, ADRU, ADRY,
ODRA, ODRO, ODRE, ODRU, ODRY,
EDRA, EDRE, EDRO, EDRU, EDRY,
UDRA, UDRO, UDRE, UDRY,
YDRA, YDRO, YDRE, YDRU, YDRY,

3. PRA, PRO, PRE, PRU, PRY,
APRA, APRO, APRE, APRU, APRY,
OPRA, OPRO, OPRE, OPRU, OPRY,
EPRA, EPRO, EPRE, EPRU, EPRY,
UPRA, UPRO, UPRE, UPRU, UPRY,
YPRA, YPRO, YPRE, YPRU, YPRY,

4. BRA, BRO, BRE, BRU, BRY,
ABRA, ABRO, ABRE, ABRU, ABRY,
OBRA, OBRO, OBRE, OBRU, OBRY,
EBRA, EBRO, EBRE, EBRU, EBRY,
UBRA, UBRO, UBRE, UBRU, UBRY,
YBRA, YBRO, YBRE, YBRU, YBRY,

RA – RO – RE – RU – RY

5. KRA, KRO, KRE, KRU, KRY,
AKRA, AKRO, AKRE, AKRU, AKRY,
EKRA, EKRO, EKRE, EKRU, EKRY,
OKRA, OKRO, OKRE, OKRU, OKRY,
UKRA, UKRO, UKRE, UKRU, UKRY,
YKRA, YKRO, YKRE, YKRU, YKRY,

ARA, ARO, ARE, ARU, ARY,
ORA, ORO, ORE, ORU, ORY,
ERA, ERO, ERE, ERU, ERY,
URA, URO, URE, URU, URY,
YRA, YRO, YRE, YRU, YRY,

Dalej analogicznie połączenia – gra, fra, wra.

WYRAZY:

trawa, trasa, tramwaj, tratwa, trampki, tran, troje trochę, trudny, truskawka, trybuna, drabina, droga, drewno, drewniaki, drut, strażak, wiatrak, siostra, futro, jutro, lustro, patrol, wątroba, piętro, strona, opatrunek, struś, strumyk, futryna, cytryna, strach, kołdra, wiadro, zdrowy, biedronka, landrynki, adres, praca, pralka, pralnia, prasa, prosty, proszę, prędko, prezent, prośba, oprawa, uprasowany, wyprawa brat, brama, zebra, obroża, ubrudzony, obrazek, kra, kraj, kran, kratka, krawiec, krawat, krok, kropla, krowa, kromka, kreda, krem, kret, kreska, królik, ekran, mokro, ukrop, okres, okruszyny, pokrywka, przykry, grad, grabie, granica, gromada, grobla, gruby, grupa, grudzień, gruzy, grypa, agrafka,

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863

ogrodzenie, agrest, ogródek, ogryzek, frędzle, fruwać, frytki, fryzjer, wracać, wrak, wrota, wrona, wróble, wiatr, metr, litr, teatr, centymetr, para, kara, tara, parasol, aparat, kora, korona, pora, korek, wtorek, teren, litera, cerata, skóra, dziura, biuro, pióro, murek, żyrafa, żyrandol, arkusz, latarka, sarna, port, tort, serce, rama, rana, rasa, radio, ranek, rakieta, rok, ropa, rondel, rolnik, rosa, roślina, recepta, ręka, rękawiczka, ruch, rów, równy, rózga, róża, rumianek, ryba, rynek, rynna, rysunek, ryś, ryż

POŁĄCZENIA WYRAZOWE:

trudna droga, drobny druk, druga strona, drewniany wiatrak, drogi prezent, uprasowana wiatrówka, pierwsze piętro, brudne ubranie, brukowana droga, oprawiony obrazek, drugie piętro, dobry krawiec, krótki krok, drobny groch, krem cytrynowy, granatowy krawat, mokra kołdra, groźny tygrys, ranna rosa, rozwinięta róża, równa kreska, ogrodzony teren, aparat radiowy, podarty parasol, arkusz papieru, drewniany korek, stary żyrandol, rozbity garnek, port rybacki, kolorowa cerata, skórkowe rękawice

ZDANIA:

Strażak niesie drabinę. Na drodze leży drut. Siostra kupiła truskawki. Po futrynie chodzi biedronka. Na strychu wisi futro. Bronek zapomniał adresu. W pralce jest brudne ubranie. Brat pracuje w fabryce. Krawiec prasuje ubranie. Krysia gra na trąbce. Koło bramy chodzi kruk. W ogrodzie leżą grabie. Krowa skubie mokrą trawę. Na grobli stoi grupa dzieci. W porcie rybackim jest duży ruch. Na rynku stoją latarnie. Robotnicy wracają z fabryki. Na biurku leży pióro. W torebce jest rumianek. Krysia ma czerwone korale. Marysia karmi kury.

Plik zabezpieczony watermarkiem jawnym i niejawnym: 6047493A37653863